

KRŠĆANSKI ŽIVOT

Uvod

Ovaj je ciklus započeo pitanjem o čovjeku. Ono je našlo svoj odsudan odgovor u Isusu Kristu, čovjeku u komu se u ovom svijetu i za ljude utjelovio Bog sam; štoviše, sam On je bio Bog, Bog za ljude. Ali Isus Krist također ponovno postavlja pitanje, On je pitanje svojoj Crkvi: vrši li ona u ovom vremenu ono što joj je On naložio, prenosi li dalje ljudima odgovor što ga je Bog preko njega dao? O putu i djelovanju Crkve bilo je riječi u trećem krugu ovoga ciklusa. Pitanje što se postavlja Crkvi uvijek je također pitanje postavljeno svakom kršćaninu. Sigurno je: Crkva je mnogo više nego li zbroj svojih pojedinačnih udova; Isus Krist je njezina glava i Gospodin. Ali Crkva ne postoji i ne djeluje bez svojih udova, mimo njih. Tako valja sav četvrti krug ciklusa, koji počinje ovim pismom, nasloviti: "Odgovor na Božje spasiteljsko djelovanje na čovjeku - život iz vjere." U njemu će biti izneseni odsudni oblici i zadaće kršćanina danas.

Svaki kršćanin pritom ima svoju zadaću. O tom će biti riječi posebice u ovom pismu. Kako kršćanin otkriva tu zadaću? Koje mjesto pri tome smije, mora zauzeti u Crkvi, pa i u svijetu? U kakvim preduvjetima mora ispunjavati tu zadaću? Koji put vodi kršćanina k ispunjenju njegova života? To je okvir teme ovog Pisma. Ono ima pomoći pronalaženju kriterija u današnjem svijetu za život čovjeka kao kršćanina.

Stoga obrađuje način kako kršćanin dolazi do slike o sebi (1.1), kako shvaća samoga sebe u raznolikosti povijesnoga izražavanja (1.2), svoj odnos prema sebi samomu (1.21), prema Crkvi (1.22) i prema Bogu (1.23) te koji Božji zahtjevi i obećanja proizlaze iz te slike (2) - nasljedovanje i karizma (2.1), život u zajednici (2.2), osobna odluka (2.3) i put prema njoj (2.4) - i kako se ti zahtjevi konkretno ostvaruju (3) u različitim napetostima (3.1) do konačnoga cilja čovjekove egzistencije (3.2). Na poseban se način obrađuju molitva (3.3) i patnja (3.4) kao načini ostvarenja kršćanske egzistencije.

SADRŽAJ

1. Osnovne crte kršćanskog shvaćanja čovjeka

- 1.1 Put prema kršćanskim izričajima o čovjeku
- 1.11 Problem: može li se izreći nešto valjano o čovjeku?
- 1.12 Polazište rješenja: Isus Krist posljednja je Božja Riječ o čovjeku
- 1.13 Metoda rješavanja: Božja Riječ o čovjeku spoznatljiva je iz povijesti
- 1.14 Svojevrsnost rješenja: ono vrijedno u čovjeku može otkriti samo vjera

- 1.2 Kršćanska slika čovjeka u raznolikosti povijesnog izražavanja
- 1.21 Kako kršćanin shvaća samoga sebe?
 - Pavao: čovjek između stare i nove zbilje
 - Crkveni oci: čovjek kao slika i prilika Božja
 - Mistici: božanska zbilja u čovjeku
 - Kraj srednjega vijeka: čovjek kao Božji partner u dijalogu
 - Početak novoga vijeka: čovjek kao "homo faber"
 - Moderna predodžba: čovjek kao sustvaratelj budućnosti
- 1.22 Kako kršćanin shvaća svoju povezanost s Crkvom?
 - Rano doba kršćanstva: zajednica odabranika
 - Pokonstantinsko doba: jedinstvo Crkve i države
 - Početak novoga doba: pravno uređenje odnosa prema Crkvi
 - Moderna sklonost: odvajanje i kritičko potvrđivanje
 - Drugi vatikanski sabor: kršćanin kao član Božjega naroda u službi svijetu
- 1.23 Kako kršćanin shvaća svoj odnos prema Bogu?
 - Rana istočna teologija: pobožanstvenje čovjeka
 - Problem zapadne teologije: čovjek i slobodan i predodređen
 - Suvremeni problem: Božja milost kao ograničenje naravi
 - Današnje vrijeme: pitanja koja kršćanstvu upućuje ateizam

- 1.3 Isus Krist - posljednja Božja riječ o čovjeku
- 1.31 Isus Krist - ishodište pitanja o čovjeku
- 1.32 Isus Krist - odgovor na pitanje o čovjeku
- 1.33 Isus Krist omogućava kršćanski život u Duhu

- 1.4 Zadaci

2. Kršćanski život pod Božjim zahtjevom i obećanjem

- 2.1 Osnovne crte kršćanskog života: nasljedovanje i karizma
- 2.11 Biblijsko svjedočanstvo o nasljedovanju:
 - Poziv za sve
 - Funkcija za zajednicu i povezanost s Kristom
- 2.12 Biblijsko svjedočanstvo o karizmi:
 - Kršćanski život kao karizma
 - Raznolikost karizma u zajedničkom služenju

II. ciklus- 20. pismo

- 2.2 Ostvarivanje kršćanskog života u zajednici
- 2.21 Pojedinaac i zajednica upućeni su jedno na drugo
- 2.22 Karizma i institucija upućene su jedna na drugu
- 2.23 Pojedinaac i zajednica dolaze do jedinstva na svršetku

- 2.3 Ostvarenje kršćanskog poziva iz osobne odluke
- 2.31 Kršćanski poziv kao proces svega života
- 2.32 Odluka za sebe samoga u odluci za Boga
- 2.33 Božanski poziv:
 - u ljudskoj odluci
 - u sveukupnom životu

- 2.4 Put prema kršćanskoj odluci
- 2.41 Mjerila osobne odluke:
 - "stvarne" pretpostavke
 - iskustvo ljudske ispunjenosti
 - osobna založenost
 - osvjedočenje i plodnost
- 2.42 Krist kao nosivi temelj kršćanske odluke
- 2.43 Odluka crkvene zajednice iz odluke pojedinaca

- 2.5 Zadaci

- 3. Kršćanski život na putu prema dovršenju**

- 3.1 Napetosti kršćanske egzistencije
- 3.11 Jedinstvo napetosti naravi i milosti
- 3.12 Jedinstvo napetosti tijela i duše
- 3.13 Jedinstvo napetosti vanjskog zalaganja i sabranosti
- 3.14 Jedinstvo napetosti djelovanja i primanja
- 3.15 Jedinstvo napetosti nesebičnosti i samonalaženja
- 3.16 Jedinstvo napetosti pojedinca i zajednice
- 3.17 Jedinstvo napetosti osobnoga djelovanja i jezičnog izričaja

- 3.2 "Cilj" kršćanske egzistencije
- 3.21 Smrt kao posljednje pitanje smisla života
- 3.22 Nada u uskrsnuće
 - temelji se na Isusovu ispunjenu pouzdanju
 - izbija iz suočenja sa smrću
 - nadilazi ljudsko shvaćanje
 - oslanja se u konačnoj odluci na Krista i zajedništvo svetih
 - iščekuje dovršenje čovjekova svijeta
 - dobiva obrise od Isusova djelovanja
- 3.23 Konačno pročišćavanje i sazrijevanje
 - omogućeno je Božjim opraštanjem
 - čovjek ga može odbiti
- 3.24 Božja budućnost u čovjekovoj sadašnjosti

II. ciklus- 20. pismo

- 3.3 Molitva kao način ostvarenja kršćanske egzistencije
- 3.31 Molitva kao nalaženje sebe pred Bogom
- 3.32 Molitva kao razgovor čovjeka s Bogom
- 3.33 Vrste molitve:
 - prozbeno molitva
 - meditacija
 - razgovor kao molitva
 - molitva hvale i zahvale
 - liturgijska molitva
 - politička molitva
- 3.34 Krist, put i cilj svakoga moljenja
- 3.35 Sadržaj molitve
- 3.36 Red moljenja:
 - određen doživljajnim cjelinama
 - određen poticajem trenutka
 - određen životom zajednice
- 3.37 Izražajni oblici molitve
- 3.38 Uspjela i neuspjela molitva

- 3.4 Patnja u kršćanskom životu
- 3.41 Značenje patnje:
 - patnja kao patnja života
 - patnja kao pokora
 - patnja kao odricanje
 - patnja kao supatnja s Kristom
- 3.42 Isus Krist kao temelj nade u patnji
- 3.43 Isus Krist Božje "da" ljudskom životu

- 3.5 Zadaci

1. OSNOVNE CRTE KRŠĆANSKOG SHVAĆANJA ČOVJEKA

1.1 Put prema kršćanskim izričajima o čovjeku

Kršćanstvo se može promatrati kao nazor na svijet i život, kao poruka, kao sustav načela u kojem su izražene posljednje istine i životni pravci. No to je jednostrano promatranje kršćanstva. Ono se mora produbiti i dopuniti ukoliko se želi približiti pitanju što je čovjek i odgovoru na nj.

1.11 Problem: može li se izreći nešto valjano o čovjeku?

Boga ne možemo shvatiti ni u kojem naučnom sustavu, pa ni u kršćansko-dogmatskom. To pokazuje već sama činjenica da je on slobodan i da ta sloboda tvori njegovu najnutarniju bit. Jer obilježje je slobode upravo u tome što se ona ne da sasvim obuhvatiti u čvrste, određene formule. **Bog je više od znanja o njemu, više dapače i od iskustva o njemu.**

Velika kršćanska tradicija bila je toga uvijek svjesna. Karakteristično je u tom smislu kad Nikola Kuzanski znanje o Bogu označava kao "znajuće neznanje".

Ali ni čovjek se ne da jednostavno izraziti. Svaki je čovjek "ja", pojedinac, osoba (usp. Pismo 2.2). To ja, njegovo osobno središte, ne može se nikada primjereno definirati. U njemu se skupljaju životna iskustva (svjesna i nesvjesna), nasljedne osobine, navike čovjeka; tu će čovjeka pogađati njegova okolina i njegovi zadaci. U neponovljenosti ljudskoga ja i svih čimbenika koji ga određuju leži razlog zbog čega se čovjek kao pojedinac ne može svijesti na jednu opću formulu. **Svaki je čovjek više nego li se o njemu može izreći.**

Kršćanska antropologija, kršćanski nauk o čovjeku, ima svoje mjesto upravo ondje gdje se susreću oba neizreciva (Bog-čovjek). **Jer, kršćanska antropologija mora čovjeka shvaćati kao onoga koji je od Boga pozvan i pred Bogom stoji, koji se dakle i može razumjeti samo u Božjem svjetlu.**

Ali poteškoća tako shvaćene kršćanske antropologije sada je posve očita. **Kako se može ipak izreći štoviše dogmatski predočiti ono što izgleda da izmiče svakom utvrđivanju, svakom govoru.** Šansa kršćanske antropologije da nešto valjano rekne o čovjeku leži u tome što zna za jedno "mjesto" gdje se čovjek može ipak spoznati. To je mjesto Bog, koji se u objavi Isusa Krista slobodno zauzeo za ljude i za svakoga pojedinog čovjeka.

1.12 Polazište rješenja: Isus Krist posljednja je Božja Riječ o čovjeku

Božja povijesna Riječ, Riječ upućena ljudima u Isusu Kristu, štoviše Riječ koja jest Isus Krist sam, omogućuje kršćansku antropologiju te izričajima o čovjeku daje sigurnost za koju jamči sam Bog. **U Isusu Kristu naše spoznaje o čovjeku dosežu pravo mjerilo kojim treba mjeriti sve što je ljudsko.** No to mjerilo nije nikakva definicija, nikakav rečenični izričaj, nego naprosto Isus Krist. Ali budući da se

II. ciklus- 20. pismo

kršćanska norma, Isus Krist, ne da iscrpno obuhvatiti jasnim pojmovima ni naukom, **taj posljednji izričaj Božji o čovjeku može se spoznati samo u vjeri.**

Ako se kršćanska antropologija usmjeri na Isusa Krista, ona je zaštićena od dvostruke zablude. Po egzistencijalizmu (usp. Pismo 3/3.22) čovjek se uopće ne može odrediti; on se razvija, uvijek sam i uvijek iznova; njegova je bit ono što on danas ili sutra iz sebe čini, i ništa više. Ali kršćanin zna da Bog poznaje njegovu "bit" i da ju je izrekao u Isusu Kristu dostupno svim vremenima.

Nasuprot tomu dogmatski marksizam i fašizam imaju čvrsto ocrtanu predodžbu čovjekova cilja. Ali budući da konkretni čovjek zaostaje za tom slikom, smatraju ti sustavi svojim zadatkom oblikovati ga prema njoj. Krajnji je proizvod tiranija koja ujednoličuje; svi se "izjednačuju".

1.13 Metoda rješavanja: Božja Riječ o čovjeku spoznatljiva je iz povijesti

Riječ Božja, sažeto obznanjena ljudima u Isusu Kristu, stavljala ih je u povijesti pred mnogostruke zahtjeve pa tako nailazila i na mnogostruke odgovore: kao što svaki čovjek ima svoju sliku o Bogu, a time i određeno shvaćanje samoga sebe, tako i svako vrijeme ima svoju predodžbu o Bogu i o čovjeku. Tko dakle želi načiniti izričaje kršćanske antropologije o čovjeku, neće se smjeti ograničiti na jednu povijesnu sliku o čovjeku: **mora imati pred očima povijesnu raznolikost kršćanskih slika o čovjeku.**

Slično se događa pri upoznavanju nekoga čovjeka: moraš ga promatrati u različitim prilikama - tada pronađeš sve jasnije tko je on stvarno.

Razne slike o čovjeku u kršćanstvu ne stoje nipošto naprosto jedna kraj druge. **One ovise o onom shvaćanju koje se stvaralo u susretu učenika s Isusom te je kao obvezatno za sva vremena zabilježeno u Svetom pismu.** Sva su susljedna stoljeća svojim vlastitim iskustvima te svojim filozofskim i prirodosnanstvenim spoznajama doprinosila oblikovanju toga kršćanskog shvaćanja. Naša današnja antropologija može samo ubirati te plodove i dodavati svoje vlastite spoznaje.

Tako svoj doprinos toj općoj slici mogu osim povijesti pružiti također različite današnje znanosti, npr. filozofija, psihologija, sociologija itd. Mnoge pojedinačne spoznaje mogu se skupiti u jedan mozaik; sve mogu jedna drugu nadopunjavati; ne može se naći nikakva zajednička formula u kojoj bi one nestale, nego svaki pojedini kamenčić sam za sebe daje nenadoknativ doprinos svekolikoj slici. Tek svekolika slika predstavlja kršćansku antropologiju.

Činjenica da je razmišljanje o kršćanskoj antropologiji upućeno na povijest kršćanske antropologije ima svoj temelj u središnjoj kristološkoj dogmi: natpovijesna istina o Bogu postaje shvatljiva u povijesnom čovjeku Isusu. **Crkva je međutim razvitak tog jednokratnog događaja u prostoru i vremenu. U njoj se prije svega pokazuje "djelatna povijest" Kristova događaja.**

1.14 Svojevrsnost rješenja: ono vrijedno u čovjeku može otkriti samo vjera

Kršćanska antropologija ne smije stoga pokušavati graditi nikakvu sliku o čovjeku koja je neovisna o povijesti i vremenu; ona se isto tako mora čuvati i druge krajnost: potpadanja pod utjecaj mišljenja vremena u jednom i u drugom smjeru. Njezine

II. ciklus- 20. pismo

predodžbe o čovjeku mogu biti vrijedne i mogu nadići vrijeme samo ukoliko joj uspije staviti čovjeka pred poziv Božji u Isusu Kristu.

Ali ona ni to ne može postići pokušavajući se naprosto vratiti povijesnom Isusu, nego samo ako kroz povijest, kroz Crkvu i njezinu povijest, sluša Božji poziv.

Samo tako i pojedini kršćanin spoznaje samoga sebe. **Ono što on kroz djelotvorni vjerski život Crkve (preko koje je povezan s početkom Isusa Krista) susreće kao Božji zahtjev upravljen ljudima i spoznaju o čovjeku, mora kršćanska antropologija, ukoliko je to moguće, znanstveno osvjetliti.**

1.2 Kršćanska slika čovjeka u raznolikosti povijesnog izražavanja

Sad ćemo pokušati slijediti važne aspekte kršćanske antropologije kroz povijest. Naravno, ne možemo pri tome pokazati svekoliko bogatstvo povijesti.

1.21 Kako kršćanin shvaća samoga sebe?

Pokušaj čovjeka kršćanina da shvati samoga sebe doveo je tijekom povijesti do različitih predodžbi, modela, od kojih ćemo ovdje spomenuti samo najvažnije.

1. - Pavao: čovjek između stare i nove zbilje

Pavao je izrazio svoje shvaćanje čovjeka različitim izričajima koji su puni napetosti. Po njemu je Isus Krist čovjeka oslobodio ropstva Zakonu kakav je bio formuliran za Božji narod Staroga saveza. Ipak sam taj Zakon nije bio loš, nego čovjek je živio po svom "tijelu", po svom nagnuću zlu, a ne "iznutra"; zakon ga je stoga vodio grijehu i smrti. No u Duhu Isusa Krista čovjek je slobodan. On nije više podvrgnut **vlasti** grijeha. Ta "uskrnulost od grijeha" ima svoj izvor u uskrsnulosti Isusa od smrti na križu. **Sloboda i uskrsnulost jesu doduše već sadašnja dobra spasenja, ali potpuno i pravo spadaju tek u budućnost.**

Pavlova nakana nije međutim ocrtavanje objektivne slike čovjekove biti. Svojim izričajima, koji su puni napetosti, on želi pojasniti ovo: čovjek zahvaljuje Bogu svoju egzistenciju; **on je određen spasiteljskim Božjim djelovanjem u Isusu Kristu.** On biva povezan s Ocem u Duhu po Isusu Kristu.

2. - Crkveni oci: čovjek kao slika i prilika Božja

Crkveni Oci često vežu svoje spekulacije o čovjeku uz riječi iz prvog poglavlja Knjige Postanka: čovjek je "slika i prilika Božja".

Prvo poglavlje Knjige Postanka ne izražava time nikakvu vlastitu bit čovjeka. Kaže se zapravo da čovjeku kao Božjem predstavniku pripada gospodstvo nad zemljom (usp. Pismo 13/2.22).

Crkveni Oci označavaju Boga kao savršeni bitak. Stvorenja imaju na stupnjevit način udjela na tom bitku, po čemu su više ili manje slična Bogu. Čovjek je to na najviši

II. ciklus- 20. pismo

način. **Grieh razara tu sličnost, milost je opet vraća i čini čovjeka Bogu još sličnijim.** Čovjek nije bio i još uvijek nije svjestan da i ta predodžba ostaje samo jedan od pokušaja shvaćanja čovjeka. Ali ona se ističe svojom jedinstvenom koncepcijom i **uvjerljivošću kojom upućuje čovjeka na prauzor - Boga.**

3. - Mistici: božanska zbilja u čovjeku

To su gledanje duhovni pisci, kršćanski mistici (npr. Meister Eckhart, oko 1260-1327 ili 1328; također Ivan od Križa, 1542-1591) naglašavali do te mjere **da su prihvaćali u čovjeku nešto božansko, određivali najnutarniju točku čovjekove biti kao dio samoga Boga.**

Da i takvi stavovi nose u sebi dio istine, mogu pokazati izričaji Svetog pisma, kao npr. Gal 2,20, gdje Pavao izražava svoje kršćansko iskustvo postojanja: "I ne živim više ja, nego Krist živi u meni".

Iza takvog motrišta čovjeka stoji živa svijest povezanosti s Bogom koja je tako intenzivna da se može označiti kao "jedinstvo". Uza svu opasnost što leži u takvu tumačenju duhovnoga života - jer naposljetku ovdje je riječ o životu iz Boga i Duha - nalazi se također u tom mističnom poimanju čovjeka, te osobito njegovu pomilovanju, **važan element kršćanskog shvaćanja čovjeka: "Bog mi je bliži nego ja samomu sebi"** (Augustin).

4. - Kraj srednjega vijeka: čovjek kao Božji partner u dijalogu

Krajem srednjeg vijeka bivalo je čovjeku sve teže znati kako se uvrstiti u neki opći poredak bitka u kojem je sve ovisno o najvišem bitku, Bogu, i time njemu slično. Tako je također za pobožnost izbljedjela predodžba čovjeka kao "slike Božje". Kod Ignacija Lojolskog ona uopće i ne postoji. I četiri knjige koje se pripisuju Tomi Kempenskom (1379/80-1471), naslovljene "Imitatio Christi" - Suobličenje Kristu (prevedeno tako pravilnije umjesto uobičajenog naslova "Nasljedovanje Krista" Usp. Pismo 10/1.3 i 4) sadrži druge pojmove za prikazivanje bitnih oznaka čovjeka. **On je sada Božji partner u razgovoru; on ulazi u dijalog s njim. Božji suverenitet pokazuje se u tome što je on apsolutni Gospodin,** ne pak vrh bitka koji daje smisao.

Ignacijska predodžba čovjeka oblikuje se npr. po modelu viteza koji slijedi kralja.

I to je samo jedan od pokušaja da se biblijski poticaj pretoči u predodžbe određenoga vremena. I taj model ima snagu koja je ostavila traga u povijesti Crkve. On sigurno otvara važnu stranicu kršćanskog shvaćanja čovjeka.

5. - Početak novoga vijeka: čovjek kao "homo faber"

Krajem srednjega vijeka čovjek se doživljavao sve više kao netko tko uzima svoju vlastitu sudbinu u svoje ruke, tko samoga sebe planira ili tko je u najmanju ruku postao svjestan da bi trebao sve to činiti on sam. Svjestan je da je "homo faber". Za čovjekov odnos prema Bogu postaje sada vrlo značajan stav odgovornosti. **Prostor za njegovo djelotvorno zalaganje ne označava čovjeku više poredak bitka nego odgovornost pred Bogom.**

II. ciklus- 20. pismo

Nasuprot predodžbi da upravo vjera u Boga poziva čovjeka na *odgovornost* jedan pravac psihologije, slijedeći Sigmunda Freuda (1856-1939), karikirao je vjeru u Boga kao samooslanjanje na "magičnog pomagača". Gdje dakle zakaže čovjek, zove on u pomoć "velikoga brata", tj. Boga.

Kršćanska antropologija može i mora pokazati da **Bog nikakvim zahvatima u svijetu ne lišava čovjeka njegove vlastite odgovornosti, nego obratno: ta odgovornost jača i dapače tek tako - naspram Bogu - može postati potpuno osobna.** Tako je tek pred Bogom moguća i stvarna čovjekova osobna krivnja. Osobna krivnja nije dakako kršenje vanjskih zakonitosti, nego sukob s nečim što je bezuvjetno, neispunjavanje zadaće koju je Bog dodijelio čovjeku.

6. - Moderna predodžba: čovjek kao sustvaratelj budućnosti

Čovjek mora ostvarivati svoju vlastitu osobnost dakle u odgovornosti pred Bogom. No danas se u teologiji zahtijeva još i više od toga: govori se mnogostruko upravo o "stvaralačkoj snazi čovjeka".

Doduše prijeporno je i često nije jasno uglavljeno što se ovdje zapravo misli pod pojmom "stvaralačka snaga".

Čovjek se promatra kao onaj tko nanovo oblikuje svijet i u njemu čovjeka. Svojom "stvaralačkom snagom" treba stvoriti svijet koji je dostojan čovjeka; njegovo se zalaganje mora usmjeriti prema tom cilju; po tome on sam tek biva čovjekom.

Sigurno, čovjek - jer nije apsolutni stvoritelj - može stvarati i postizavati samo "relativnu budućnost", dakle stanje koje je doduše bolje od dosadašnjeg, ali niti je konačno niti posvema dobro. **"Apsolutna budućnost" je u Božjoj ruci; iz sigurnosti u njezin konačni dolazak kršćanin crpi odvažnost da se uvijek iznova zauzima za svijet** (ovdje je odsudna razlika u odnosu na marksizam). Zalaganje kršćanina nije beznačajno, nego ga Bog čini korisnim za tu "apsolutnu budućnost".

1.22 Kako kršćanin shvaća svoju povezanost s Crkvom?

Kršćanin nikad nije kršćanin sam, pojedinačno, nego postoji samo u Crkvi. Stoga je potrebno ukratko iznijeti i raznolikost predodžbi koje su postojale u povijesti Crkve.

1. - Rano doba kršćanstva: zajednica odabranika

Sučeljavanje kršćana prvih stoljeća s drugim ljudima (doba mučenika) te neprestano goruće iščekivanje skoroga dolaska Gospodina pojačavalo je svijest prvih kršćana da su Božji odabranici. **Međusobno su kršćani bili mnogo jače povezani nego ikada kasnije: povezivali su ih zajednički sastanci i život.** Odsudno značenje imalo je za to euharistijsko gozbeno zajedništvo. Ono što se tu događalo, prelazilo je u svijest pojedinog kršćanina, određivalo njegovo djelovanje i osjećanje.

2. - Pokonstantinsko doba: jedinstvo Crkve i države

II. ciklus- 20. pismo

"Konstantinskim zaokretom" kršćanstvu je postavljena zadaća da kristijanizira državu i društvo. **Biti kršćanin i biti član društva u svijesti pojedinih kršćana gotovo je jedno te isto.**

Odatle su sigurno nicala opasnosti za zadaću Crkve. Ali je naivno-nepovijesno vidjeti u tome naprosto "griješ" Crkve.

3. - Početak novoga doba: pravno uređenje odnosa prema Crkvi

Ima više razloga što se Crkva ubuduće sve više shvaćala kao pravno uređena zajednica s jasnim zakonima i jednoznačnim vjerskim propisima. Taj proces nije još uvijek završen, barem što se tiče njegovih učinaka.

No zbog toga su pojedini kršćani često zauzimali zakonski stav prema Crkvi: kršćanska poslušnost shvaćala se nerijetko kao čista disciplina, a vjersko pokoravanje kao podložnost.

4. - Moderna sklonost: odvajanje i kritičko potvrđivanje

Moderna pojava da mnogi ljudi teže odvajanju od zajednice očituje se u Crkvi kao zajednici nazora na svijet i život jače nego u drugim zajednicama sa zajedničkim ciljem, npr. u državi. **Želi se biti kršćanin izvan Crkve ili čak protiv Crkve.** Na Crkvu se gleda kao na grob kršćanske vjere.

Riječ je ovdje sigurno o nerijetko sasvim opravdanoj kritici konkretne Crkve, ali se svakako suviše smeće s uma vjerska zbiljnost Crkve. Tko se naime kritički postavlja prema Crkvi, mora paziti na razliku između pojavne slike Crkve i njezine vjerske zbiljnosti. Niti se smije jedno s drugim poistovjetiti, niti jedno od drugoga odvojiti.

Niti se pojavna slika Crkve smije svesti na neku idealnu "duhovnu Crkvu", niti se vjerska zbilja Crkve smije poistovjetiti s njezinom pojavnom slikom.

Kršćanin mora biti svjestan, te napetosti. On štoviše - po mjeri svoje mogućnosti **ima dužnost da mjeri pojavnu sliku Crkve i kritizira njezinu vjersku zbilju; ali ima također dužnost pridonositi ostvarivanju onoga što zapravo Crkva jest i treba da bude.** Pri tome mora znati da svojim kritičkim umom nikad potpuno ne može shvatiti razliku između provjerljive pojave slike i vjerovane zbilje.

5. - Drugi vatikanski sabor: kršćanin kao član Božjega naroda u službi svijetu

Na Drugom vatikanskom saboru službeno su priznate dvije predodžbe - modeli zajednice Crkve i zadaće pojedinaca u njoj.

Priznavanje "Crkve kao naroda Božjeg" **prihvaća svakog pojedinog kršćanina i daje mu osobno mjesto u zajedničkoj odgovornosti.** Raznolikost je službi tek drugotna i ima funkciju služenja naspram prvomu, "narodu kršćana".

Priznavanjem "služenja svijetu" **Crkva se oslobodila opasne začahurenosti u samu sebe.** Što vrijedi za svakoga kršćanina - "tko želi biti velik među vama, neka

II. ciklus- 20. pismo

bude vaš poslužnik" (Mt 20,26) - vrijedi i za Crkvu kao cjelinu. Kakve posljedice ima taj poticaj, pokazat će tek budućnost (usp. npr. prodor misija i pomoć za razvoj).

1.23 Kako kršćanin shvaća svoj odnos prema Bogu?

I pravi odnos Boga prema pojedinom čovjeku, pristup Boga čovjeku i čovjeka Bogu, u različita vremena različito se shvaćao.

Taj se odnos sve do našeg vremena obuhvaćao prvenstveno pojmom "milost". No u Svetom je pismu pojam milosti samo jedan među mnogima koji služe za izražavanje susreta Boga s čovjekom. Uz njega postoje drugi pojmovi, npr. opravdanje, otkupljenje, poziv, biti ljubljen, uskrsnuti, obdarenost duhom, sloboda, život, istina, sinovstvo.

1. - Rana istočna teologija: pobožanstvenje čovjeka

Prvi veliki pobiblijski ocrtni odnos Boga prema čovjeku i milosnog spasa jest predodžba o pobožanstvenju čovjeka: **Milost je dioništvo na Bogu i stanovanje Boga u čovjeku**. Ta je predodžba nastala prije svega u istočnoj teologiji.

2. - Problem zapadne teologije: čovjek i slobodan i predodređen

Druga strana shvaćanja odnosa Boga prema čovjeku došla je u prvi plan u zapadnoj teologiji onamo od Augustina. Ona je postala svjesna egzistencijalnog pitanja: kako se Božje znanje i određenje unaprijed odnosi prema ljudskoj slobodi? (usp. Pismo 10/2.33). **Svi logički pokušaji "rješenja" ostali su ovdje "šepati" jer se Božje otajstvo ne rješava logikom.**

Slobodno samoodlučivanje čovjeka ne pripada u točno određenim postocima Bogu, a u ostalim postocima čovjeku. Ako već treba misliti u postocima, onda se jedino može kazati: ono pripada stotinu posto Bogu i jednako toliko čovjeku.

Primjer ljudske ljubavi, **da naime netko po ljubavi drugoga dolazi do potpune vlastite slobode**, ne može doduše ponuditi nikakva rješenja, ali je ipak početak shvaćanja ovog problema, koji je nastao u otačko doba (usp. Pismo 10/2.36).

3. - Suvremeni problem: Božja milost kao ograničenje naravi

U Novo doba odnos Boga prema čovjeku uvelike je povezan s problemom "naravi i milost", "narav i nadnaravno": **Pridodaje li milost nešto naravi? Nadopunja li ona ono što naravi nedostaje?**

To je, naravno, vremenski uvjetovan pokušaj pojmovnog zahvaćanja naposljetku nedokučive zbilje Božjeg priklanjanja čovjeku. Ako se pri tome ima na umu da Pismo tu zbilju označava kao novo stvaranje i Božje djetinjstvo, primijetit će se da se Božje spasiteljsko djelovanje odnosi na čovjeka kao cjelovito biće i **da se u svakom slučaju zamilovani čovjek ne može rastavljati na naravno i nadnaravno područje, da "novi čovjek u Kristu" posve Bogu zahvaljuje samoga sebe.**

4. - Današnje vrijeme: pitanja koja kršćanstvu upućuje ateizam

II. ciklus- 20. pismo

Za kršćanstvo su danas značajna prije svega ona pitanja koja mu upućuje ateistička kritika, a odnose se na mogućnost i nužnost shvaćanja odnosa Boga prema čovjeku.

Upravo zastarjeli prigovor **da Bogu nema mjesta u ovom svijetu, prostoru i vremenu** prisiljava kršćanstvo da se iznova prisjeti istine koju je uvijek znalo: **Bog ne može stati u prostor i vrijeme.**

Drugi prigovor, da je **kršćanski Bog samo proizvod ljudskog straha** koji u predodžbi Boga traži sigurnost i zaštitu, mora kršćansku vjeru voditi k svijesti da je Bog drukčiji: **On hoće odgovornost i zauzetost.** Bog nije od čovjeka stvoreni nadomjestak za ljudsko zatajivanje.

Pa ipak, uza svu opasnost na koju ovaj prigovor upozorava, valja razmisliti: ako kršćanska vjera uspijeva dati čovjeku oslonac i sigurnost, onda je ona ispunila već veliku zadaću. Samo ne smije oslonac postati ukočenošću i sigurnost nepokretnošću.

Socijalni ateizam, koji je teoretski utemeljio osobito Karl Marx, prigovara: **predodžba Boga sakati ljudsku zauzetost za bolji svijet**, jer ona tješi boljom onostranošću. Novi zavjet, naprotiv, veli da ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu tvore jedinstvo. Time načelno otpada marksistički prigovor. **Jer ljubav prema Bogu nije zamisliva bez zauzetosti prema bližnjemu.**

Dakako, taj se biblijski poticaj mora uvijek iznova prevoditi u predodžbe odnosnoga vremena. U socijaliziranom i tehniciziranom svijetu mora se bez dvojbe velik dio kršćanske ljubavi prema bližnjemu usmjeriti na socijalne i tehničke strukture, a ne samo na individualno pružanje pomoći (usp. Pismo 10/4.2 i Pismo 11/3.3).

Ipak nikad se ne smije zaboraviti da je i u tehničkoj budućnosti u pitanju čovjek pojedinac. Svuda gdje kršćanstvu uspijeva pomoći čovjeku pojedincu nadići životne nepravde (koje će ostati i u socijalno opečaćenu vremenu), ispunja ono veliku i apsolutno potrebnu zadaću.

Najsnažniji prigovor koji se provlači kroz svaki moderni ateizam jest: **Bog se ne da obuhvatiti vanjskim, znanstveno opipljivim iskustvom.** Izgleda da mu nema mjesta u modernom znanstvenom svijetu i njegovu načinu mišljenja, koji počiva na provjerljivim činjenicama.

Kršćanska se vjera doduše neće moći dati ograničiti na jedan takav način mišljenja, **ali će morati voditi računa o govoru i životnom osjećanju prirodnoznanstveno-tehničkog svijeta i nastojati biti razumljiva takvu svijetu.**

No i ovdje treba imati na pameti: Bog se sigurno ne pojavljuje u prirodnoznanstveno-tehničkoj slici svijeta; **a osim toga u toj slici nedostaje i ljubav, vjernost, zauzetost**, a na njihovo mjesto stupa zadovoljavanje pohlepe, spolna razuzdanost, samopotvrđivanje. Mnogi mislioci koji su se bavili domašajem znanstvenih metoda zapazili su to odavna te su sve oprezniji u vrednovanju: taj im domašaj više nije jedina vrednota.

1.3 Isus Krist - posljednja Božja riječ o čovjeku

Nikada se neće moći sjediniti u jednu temeljnu formulu sva gledišta kršćanskog shvaćanja egzistencije koja su navedena i koja bi još trebalo navesti. **Raznolikost gledišta svakako bi se izgubila u nepreglednoj oblasti povijesti i pojedinačnog ljudskog života kad se ipak sve ne bi poredalo oko jednog središta, oko Isusa Krista.** Isus je Krist onaj koji je tijekom povijesti neprestano pokretao kršćanska pitanja i traženja (1.31). On ih opravdava i u njemu ova nalaze posljednji odgovor (1.32), koji je životna zbilja (1.33).

1.31 Isus Krist - ishodište pitanja o čovjeku

Bi li se, nakon svega što se dogodilo i što se događa, moglo još zaista imati hrabrosti vjerovati u dobro u čovjeku i potpuno se za nj zauzimati kad se Isus za nj ne bi bio potpuno zauzeo? "Isus je ljubio svoje, one u svijetu, savršeno ih je ljubio" (Iv 13,1).

I teološko razmišljanje o čovjeku biva moguće tek ako se pođe od Krista. Čini se kao da današnjim čovjekom upravljaju vanjski i nutarnji pritisci pa da ga tako psihologija i sociologija mogu potpuno proračunati. **Ali Isus Krist pokazuje da u čovjeku postoji jedino središte koje ne mogu doseći takvi pritisci jer je uronjeno u otajstvu Boga. Isus Krist može to pokazati jer on sam dolazi iz toga otajstva Boga i iz njega proizlazi njegova punomoć.**

1.32 Isus Krist - odgovor na pitanje o čovjeku

Da Krist nije jedan od nas, naša bi pitanja išla mimo njega. **Kad on ne bi bio netko veći od nas, tada zbunjenost pred čovjekom i strah za čovjeka ne bi s njime bili nimalo manji nego bez njega.** U njemu ljudska pitanja i traženja nalaze sigurnost i odgovor.

Od Krista kršćanin dobiva sigurnost da se čovjek nikad ne pretvara u funkcioniranje, da je on nešto "više"; od njega nam dolazi sigurnost da naše obzorje obuhvaća ama baš sve ljude, ne samo one iz vlastite obitelji, rase, boje kože ili nazora na svijet: Isus je, kako piše Pavao, umro za sve i od njega mi znamo da se "isplati" zalagati za drugoga.

Dakako, posljednji odgovori što ih Isus Krist daje nisu odgovori što ih čovjek naprosto zna te stoga o njima ne treba više razmišljati, nego ih **čovjek dobiva tek ako se Gospodinu u vjeri otvori.**

1.33 Isus Krist omogućava kršćanski život u Duhu

U Isusu Kristu ne samo da nalazi odgovor svako čovjekovo pitanje o životu i o susretu Boga s čovjekom. U njemu se također događa svaki susret s Bogom. **Iz njega proizlazi novi život, koji povezuje Boga i ljude,** Duh. Duh sve koje zahvaća vodi jednom jedinstvu, a daje ipak svakom njegov osobni dar. Vidljiv oblik, vidljivo jedinstvo pojedinaca u Duhu jest Crkva. Njezin je životni zakon biti vezana uz jednoga Isusa Krista: "I nema ni u kome drugom spasenja" (Dj 4,12). **Ali njezin je**

životni zakon isto tako ostvariti Isusova Duha u našem vremenu: dakle jedinstvo mnogih pojedinaca u kojem jedno djelovanje Duha ne guši drugoga.

1.4 Zadaci

1. *Pred kakvim osnovnim problemom stoji svaki pokušaj valjanih izričaja o čovjeku?*

2. *Kršćanska antropologija ne može zaobići pogleda na povijest kršćanskog shvaćanja čovjeka. U tijeku povijesti taj se pogled pokušavao iskazati ovisno o tomu:*

kako je kršćanin shvaćao samoga sebe;

kako je kršćanin shvaćao svoju povezanost s Crkvom;

kako je kršćanin shvaćao svoj odnos prema Bogu.

U tabele na ovoj i sljedećoj str. pravilno uvrstite naredne tvrdnje, koje pokušavaju karakterizirati dotično shvaćanje određenog vremena.

Odvajanje i kritičko potvrđivanje
Kršćanin kao član Božjeg naroda u službi svijetu
Čovjek kao slika i prilika Božja
Čovjek kao Božji partner u dijalogu
Čovjek kao "homo faber"
Čovjek kao stvaratelj budućnosti
Čovjek i slobodan i predodređen
Čovjek između stare i nove zbilje
Jedinstvo Crkve i države
Zajednica odabranih
Božanska zbilja u čovjeku
Božja milost kao ograničenje naravi
Pobožanstvenje čovjeka
Pravno uređenje odnosa prema Crkvi

Kako kršćanin shvaća samoga sebe?

Pavao	
Crkveni Oci	
Mistici	
Kraj srednjega vijeka	
Početak novoga vijeka	
Moderna predodžba	

Kako kršćanin shvaća svoju povezanost s Crkvom?

Rano doba kršćanstva	
Pokonstantinsko doba	
Početak novoga doba	
Moderna sklonost	
Drugi vatikanski sabor	

Kako kršćanin shvaća svoj odnos prema Bogu?

Rana istočna teologija	
Problem zapadne teologije	
Suvremeni problem	

3. Posvijestite si još jednom današnje ateističke prigovore protiv kršćanskog shvaćanja Boga i čovjeka. Koliko su ti prigovori opravdani i gdje su njihove granice?

2. KRŠĆANSKI ŽIVOT POD BOŽJIM ZAHTJEVOM I OBEĆANJEM

Povijest teologije i povijest pobožnosti uče nas o raznolikosti kršćanskog tumačenja čovjeka, koje u Isusu Kristu ima svoje jedinstvo i središte. **Stalna baždarska mjera za ostvarivanje kršćanskog života u svakom vremenu ostaje pritom navještaj Isusa Krista, kako je predan u Svetom pismu.** Taj navještaj stavlja čovjeka pred zahtjev nasljedovanja Isusa Krista i podjeljuje mu prema tome vlastitu karizmu u zajednici. Navještaj zahtijeva od njega odluku za njegov vlastiti poziv.

2.1 Osnovne crte kršćanskog života: nasljedovanje i karizma

2.11 Biblijsko svjedočanstvo o nasljedovanju:

Od prvog poglavlja Marka (usp. Mk 1,16-20) i Ivana (usp. Iv 1,35-51) do posljednjeg poglavlja Evanđelja (usp. Iv 21,15-23; Lk 24,47 sl; Mt 28,19 sl) provlači se misao o nasljedovanju ili učeništvu kroz navještaj Isusa Krista u najrazličitijim oblicima. I u svim kasnijim prijelomnim vremenima kršćanstva bivala je ona djelotvorna (npr. kod Antuna Pustinjaka, oko 250-356; kod Franje Asiškog, 1181/82-1226; u djelu "Naslje-

II. ciklus- 20. pismo

dovanje Krista", 1491 -1556; kod Karla de Foucoulda, 1858-1916). U njoj se zrcali jedna od osnovnih crta vjere.

1. - Poziv za sve

Egzegetski se daje pokazati kako se ime učenik - a s njim riječ nasljedovanje - od malog kruga "funkcionara" za propovijedanje Božjega kraljevstva vrlo brzo protegnulo na sve kršćane.

"Tada Isus reče svojim *učenicima*: Ako tko hoće ići za mnom, neka se odreće samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka me slijedi!" (Mt 16,24).

"Tada dozva *narod* i svoje učenike te im reče: Ako tko želi ići za mnom, neka se odreće samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka me slijedi" (Mk 8,34).

"Zatim reče *svima*: Ako tko hoće ići za mnom, neka se odreće samoga sebe, neka uzme svaki dan svoj križ i neka me slijedi" (Lk 9,23).

Crkva je dakle već za nastajanja Svetoga pisma spoznala da riječi o nasljedovanju vrijede za svakoga.

2. - Funkcija za zajednicu i povezanost s Kristom

Dvije se crte nalaze u svim tim riječima o nasljedovanju.

Jednom su one vrlo jasno usmjerene na zauzetost u navještanju. **Gospodin zove učenike da budu uz njega i da nastave njegovo djelo.**

Nasuprot tom jasnom zahtjevu pojavljivala se u povijesti pobožnosti neprestano opasnost odvajanja nasljedovanja Krista od služenja kraljevstvu Božjem i tražilo se u njemu samo vlastito spasenje.

Takvo nasljedovanje Krista, koje ne vrijedi samo za učenike u strogom značenju, nego za sve kršćane, može se zgodno označiti kao "funkcionalno", naime kao funkcija u izgradnji Tijela Kristova, kako to opisuje Ef 4,16.

"Od njega dolazi, da je čitavo tijelo čvrsto i ujedinjeno svakovrsnim vezama, koje ga hrane i pokreću prema ulozi svakog dijela. Tako pribavlja sebi rast, izgrađujući samo sebe u ljubavi".

Ono specifično kršćansko nije još uvijek u tome da nasljedovanje znači neki nalog, **nego u posvemašnjoj, bezuvjetnoj zahtjevnosti kojom se Isus obraća svojim učenicima kad im govori o nasljedovanju** (usp. Pismo 8/3.21.1; 10/1.21). Ta tijesna povezanost učenika s Isusom uzdiže njihovu službu na jednu novu razinu: ona biva uzdignuta s razine "običnog Joba" i **dobiva kvalitetu koja se u patetičkom govoru može nazvati vječnom vrijednošću.**

Važno je pri tome ne izgubiti iz vida da svaka funkcija u Crkvi ima svoje značenje samo od Krista i njegova zahtjeva, kojemu služi. Ali je važno također vidjeti da po Isusovoj apsolutnoj zahtjevnosti *svaka* kršćanska funkcija može imati "vječnu vrijednost".

2.12 Biblijsko svjedočanstvo o karizmi:

II. ciklus- 20. pismo

Zadaća druge generacije u Pracrkvi bijaše: Isusov poziv na nasljedovanje prevesti u novu situaciju, u situaciju zajednice koja stvara svoje uredbe. Pavlovski nauk o karizmama, darovima Duha, jest najobuhvatniji prijevod te vrste; ali on nije nikakvo djelo čiste teorije, nego je odčitao na životu zajednice (usp. osobito 1 Kor 12-14).

1. - Kršćanski život kao karizma

Kasnije se čovjek dao često zavesti da iznimnu situaciju Korinta, u kojoj su se pojavili izvanredni darovi Duha, gleda kao mjerilo za sve karizme. Karizma se tako promatrala jednostrano, kao nešto neobično, neočekivano i ekstatično. U stvari pak pavlovski nauk o karizmama tiče se svakog kršćanina.

"Svakomu se daje objava Duha na opću korist" (1 Kor 12,7).

"A sve ovo čini jedan te isti Duh, koji to razdjeljuje na posebni način *svakom pojedincu*, kako hoće" (1 Kor 12,11).

"Uostalom, neka *svatko* živi dalje onako kako mu je Gospodin dodijelio, kako ga je Bog pozvao" (1 Kor 7,17).

"Karizma" u pavlovskom smislu jest naprosto kršćanska zadaća što ju je Bog svakom čovjeku pojedincu dodijelio uzimajući ga u svoju službu sa svime što on jest, dakle s njegovim sklonostima, njegovim nastojanjem, njegovim osobnim shvaćanjem cilja, sa zahtjevima koje na njega stavlja društvo, s njegovim osobnim odnosom prema Bogu. U tome kršćanin nalazi svoj kršćanski poziv. U tim je okvirima kršćanin pozvan na nove mogućnosti djelovanja i ostvarivanja te je za to i osposobljen.

2. - Raznolikost karizma u zajedničkom služenju

Koliko Božji zov dosiže čovjeka kao neproračunljiva, toliko ga i stavlja u službu zajednice.

"I on sam postavi jedne za apostole, druge za proroke, jedne za evanđeliste, druge za pastire i učitelje, da pripravi svete za djelotvornu službu u izgradnji Kristova tijela" (Ef 4,11 sl).

Nastaje tako slika šarolike zajednice i Crkve gdje jedan te isti Duh utvrđuje pojedine kršćane u njihovoj svojevrsnosti (ne klištri ih); **ali kao mjerilo kršćanskog i ispravljач svojevrsnosti pojedinca postavljena je istodobno "izgradnja" zajednice**. Jer "isti Duh kojim se ravna i upravlja naša sveta majka Crkva... nas i vodi i upravlja prema spasenju naših duša" (Ignacije Lojolski).

Kršćansko shvaćanje čovjeka mora se dakle kloniti neutemeljenog ograničavanja individualne vlastitosti pojedinca. Naprotiv, treba da tu vlastitost upravlja prema služenju cjelini. Tako se ispunja poziv što ga Isus Krist upućuje svakom kršćaninu.

2.2 Ostvarivanje kršćanskog života u zajednici

Prema tome, uvijek valja imati na pameti oboje: individualnu stranu kršćanskog poziva i njegovu društvenu stranu.

II. ciklus- 20. pismo

Individualna strana kršćanskog poziva, dakle poziv pojedinca da bude i postane ono što mu je Bog odredio, mogla bi se - psihološki izraženo - označiti kao poziv na **nalaženje identiteta**, na samonalaženje, na "prihvatanje samoga sebe". Društvena strana kršćanskog poziva, dakle poziv na služenje i izgradnju zajednice, mogla bi se obuhvatiti pojmom "altruizma (nesebičnosti)".

2.21 Pojedinac i zajednica upućeni su jedno na drugo

Altruizam bez traženja identiteta bio bi jednako tako promašaj kao i pokušaj naći kršćanski identitet ne vodeći pritom računa o bližnjemu.

Time je sigurno postavljena idealna norma, koja gotovo uvijek može biti samo cilj kojemu valja težiti. S pravom postoji također različito stavljanje naglaska -više prema individualnoj ili više prema društvenoj strani - već prema posebnom pozivu pojedinca. **Ali za svaki poziv i životni poredak trebao bi drugi element, onaj na kojem ne leži glavni naglasak, značiti stalnu korekturu.**

2.22 Karizma i institucija upućene su jedna na drugu

Kršćansko traženje identiteta i služenje drugome nedjeljivo je jedno od drugoga. Usmjerenje je na zajednicu najopipljivije ondje gdje je i zajednica najopipljivija, u službi i instituciji. Nema nijedne zajednice bez institucije. **Važan (iako ne jedini) kriterij za istinitost kršćanske karizme leži stoga u konstruktivnom odnosu pojedine karizme prema instituciji i prema službi.**

Naravno mogu postojati napetosti između zahtjeva samoga kršćanina i zahtjeva zajednice, konkretno službe, institucije. I uzajamna kritika ima pritom svoj prostor dokle god zna da služi cjelini. Posebna zadaća službe koja se, uostalom, u Ef 4 nabraja čak kao karizma, kao milosni dar, **jest usmjeravati različite karizme na služenje jednoj zajednici.** Obratno, zadaća je pojedinačne karizme **očuvati službu i uopće uređenu zajednicu Crkve od ukočenosti i zadovoljstva samom sobom.**

2.23 Pojedinac i zajednica dolaze do jedinstva na svršetku

Sama je Crkva osnovana da služi konačnomu, budućemu Božjem kraljevstvu. **U njemu će tek potpuno skladno zvučati zahtjev pojedinca i zahtjev zajednice.** Ali dokle god je Crkva još na putu u povijesti, postojat će, štoviše moraju postojati, sukobi.

2.3 Ostvarenje kršćanskog poziva iz osobne odluke

Specifični oblik karizme, poziva na nasljedovanje, služenja, zadaće usmjeren je na zajednicu. Ali poziv sam pogađa pojedinca.

2.31 Kršćanski poziv kao proces svega života

II. ciklus- 20. pismo

Bilo bi dakle krivo tražiti taj "poziv", Božji zov, u jednom točnom, prostorno-vremenskom trenutku života. **Poziv, "životnu odluku", radije treba usporediti s trajnim procesom koji obuhvaća sav život**, koji svakako dosiže poseban intenzitet na određenim mjestima, većinom u mlađim godinama.

Ni priprava odluke za određeni životni poziv nije samo čisto gomilanje stvarnih argumenata, nego ponajčešće polagano uživljanje u odluku.

Konačno nije život nakon donošenja odluke nikakvo bezbrižno koračanje naprijed na putu koji je jednom shvaćen kao ispravan, nego zahtijeva stalno novo preispitivanje pravca kretanja.

U krajnjem se slučaju od čovjeka koji se podvrgao Božjem zovu može tražiti i posve nova odluka. Ipak upravo u takvoj graničnoj situaciji pred mogućom promjenom odluke valja imati na umu da je individualna karizma usmjerena na služenje zajednici. **Zajednica, osobito zajednica Crkve, može egzistirati jedino gradeći na vjernosti, dakle na pouzdanju u ono što je jednom odlučeno.**

2.32 Odluka za sebe samoga u odluci za Boga

Kršćanski poziv ne smije se shvaćati ni po shemi: postoje naravni uvjeti, npr. nadarenost, životne okolnosti; u njih tada kao bljesak prodire božanski nadnaravni zov. **U zbilji nisu milost Isusa Krista, koja se poklapa s božanskim pozivom, i "naravni" talenti čovjeka nikakva dva čimbenika koja bi se zbrajala, nego su jedan jedini Božji zov, koji navodi na odluku.** Čovjek mu se može sav predati ili ga odbiti.

Božja milost i ljudsko djelovanje ne daju se uzajamno kompenzirati. Tko se otvara Bogu, njegovo htjeti i biti pripada sasvim Bogu i sasvim njemu samomu (usp. 1.23.2).

"Theonomia" (Božja moć i zakon kao mjerilo života) ne stoji u suprotnosti prema "autonomiji" (ljudska sloboda i samoodlučivanje kao mjerilo života): tek Božja moć i zakon poklanja čovjeku njegovu slobodu i posjedovanje samoga sebe. **Upravo u predanosti Bogu dobiva čovjek samoga sebe.**

2.33 Božanski poziv:

Iz toga izlaze dvije posljedice:

1. - u ljudskoj odluci

Ma koliko se Božanski zov gotovo izvana mogao čuti i ma koliko se osjećala i vlastita odluka kao odgovor na taj zov, ipak se ljudsko stvaranje odluke ne smije prikazivati kao da ljudski odgovor dolazi nakon razabranog Božjeg zova. Bog dapače djeluje istodobno i u čovjekovoj nutrini, u njegovu odgovoru, pa budući da se čovjek odlučuje pred Bogom, bit će Božji zov za nj stvarnost upravo u toj odluci.

2. - u sveukupnom životu

Druga je posljedica: ljudski život kao cjelina jest Božji zov. Iz raznolikosti se života ne da izdvojiti ono iskustvo koje bi značilo istinski, "nadnaravni" zov. Stari je duhovni nauk da se čak jedan izolirano "nadnaravni" poziv, o kakvima se npr. pripovijeda u nekim životopisima svetaca, mora očuvati i potvrditi u raznolikosti života. Ma što bilo s takvim doživljajima, **kriterij za "autentičnost" poziva jest sav život.**

2.4 Put prema kršćanskoj odluci

Samo se iz tako cjelovita pogleda mogu dobiti pojedinačna mjerila, pojedinačni kriteriji za odluke i može se doći do odgovorne kršćanske odluke.

2.41 Mjerila osobne odluke:

Sada se ponajprije moraju ukratko naznačiti različiti kriteriji koju mogu pružiti pomoć za kršćansku odluku.

1. - "stvarne" pretpostavke

Stvarne i ljudske pretpostavke (npr. društvene okolnosti i potrebe, osobne nadarenosti i sklonosti) tvore prvi važan kriterij. U tim stvarnim pretpostavkama valja prepoznati volju Božju. **To proizlazi iz vjere u djelovanje Duha u Crkvi i u Božje djelovanje u stvaranju i u uređenju stvorenoga svijeta.**

Dakako, na "stvarnost" kršćanske vjere spada i spoznaja da ovaj svijet ne ostaje sam u sebi, nego prelazi u Božje kraljevstvo. Iz toga proizlazi **da "stvarna poslušnost" ne obvezuje naprosto na postojeće i zatečeno, nego se mora usmjeriti na traženje bolje budućnosti.** Nije dakle riječ o tome da se u svijetu i u Crkvi ostane u svemu kod staroga, nego da se služi provođenju novosti, koju je već Krist donio.

2. - iskustvo ljudske ispunjenosti

Ignacije Lojolski upozorio je na još jedan kriterij koji suodređuje važnost i težinu različitih stvarnih i ljudskih pretpostavki: on ga naziva utjeha. To je ono što Biblija naziva radost i mir, a danas bi se možda moglo nazvati doživljajem identiteta. Sve to na koncu znači: **trebalo bi da odluka ide u onom smjeru gdje čovjek najbolje i najkršćanskije dolazi do samoga sebe.**

Kršćanski se taj kriterij temelji na sigurnosti milosnog vodstva. Milost nije nikakvo strano tijelo u ljudskoj osobi, nego je vlastito kršćansko Ja: "Ne živim više ja, nego Krist živi u meni" (Gal 2,20).

Taj je kriterij važan upravo danas. U vremenu koje u prvi plan stavlja stvarno ostvarenje mora se osobito imati na umu **da kršćanin u svom pozivu smije tražiti i nalaziti samoga sebe te da u tom mora nalaziti "mir i radost".**

3. - osobna založenost

Pri stvaranju odluke čovjek se mora čuvati traženja sigurnosti koje nema. Budući da je spoznaja božanske volje i osobna odluka uklopljena u život (usp.2.3), razlozi za neku odluku (subjektivni i objektivni) ne daju se potpuno odvojiti od same odluke. Božji se zov ne može jasno i jednoznačno razlikovati od ljudskog odgovora. **Tek kad se čovjek odluči, moći će biti siguran da njegova odluka odgovara Božjem zovu.**

Božji zov poprima svoju konačnu jasnoću tek onda kad ga čovjek prihvati ili odbije.

Čovjek se dakle mora kloniti predodžbe da budući put mora potpuno i jasno spoznati prije nego li smije na nj stupiti. Psiholozi nas i teolozi uče da se to zbiva drugačije. Da ostanemo pri slici "puta": **tek u odluci čovjek sebi gradi konačno put koji Bog od njega želi.**

4. - osvjedočenje i plodnost

Kako je već rečeno, odluka je životni proces, u kojem doduše postoje vrhunci; ali oni su zapravo samo posebna mjesta jednog puta koji se nastavlja. Iz toga slijedi da je i vrijeme nakon odluke važno za samu odluku. Biblijski to znači: "Prepoznat ćete ih po njihovim plodovima" (Mt 7,16). U kršćanstvu postoji dakle neka vrsta kriterija uspjeha: **ispravno je (ili bijaše) ono što donosi dobre plodove.**

Kad se ti čimbenici odluke odvajaju jedni od drugih, **kad ih dakle čovjek ne uzme u obzir sve zajedno, svaki od njih uzet zasebno vodi u zabludu.** Stvarna poslušnost postat će onda "vršenje zakona", traženje identiteta postat će traženje sebe, čista će odluka ostati bez orijentacije, a kriterij uspješnosti bit će čisto razmišljanje o uspjehu i korisnosti. Samo izvorno jedinstvo svih četiriju čimbenika dovodi do prave kršćanske odluke.

2.42 Krist kao nosivi temelj kršćanske odluke

Ti upravo spomenuti čimbenici - svaki za sebe i svi zajedno - ostavljaju nas sami po sebi konačno pred posljednjom neizvjesnošću: Je li to pravo? Je li to krivo? Nisu li ipak objektivni razlozi izmanipulirani? Nije li ipak subjektivni osjećaj neutemeljen i ne navodi li na krivi put?

Konačnu sigurnost o tome naći će kršćanin u svojoj odluci samo ako se odlučuje u suočenju s Kristom. **Od Krista on ima i odvažnost da se slobodno odlučuje i da pri odluci stoji.** Jer on zna da ga u njegovoj vlastitoj, možda krhkoj, odlučnosti zaista uvijek nosi i podržava Bog, koji je veći od njega.

2.43 Odluka crkvene zajednice iz odluke pojedinaca

I mala i velika crkvena zajednica stalno živi u opisanom prosuđivanju okolnosti. I zajednica se mora neprestano odlučivati. **I za nju na odgovarajući način vrijede navedeni kriteriji.** Ona se kao cjelina također mora odlučivati prije svega pred Kristom.

Pri tome vrijedi zahtjev da se sva zajednica unosi u proces odlučivanja - naravno različito, već prema stvari i prema zajednici. Upravo u zajedničkom traženju ispravnoga puta postaje razvidno obećanje Gospodinova Duha, koje je dano svima i koje postaje djelotvorno u zajedničkom djelovanju sviju. Upravo tako i javno mnijenje u Crkvi dobiva svoje značenje.

2.5 Zadaci

1. *Ponovite ukratko još jednom navedene kriterije kršćanskog puta do odluke.*
2. *Ranije se mnogostruko govorilo o pozivu samo u tzv. "duhovnim zvanjima". Što govori protiv takve skućene uporabe pojma poziva?*
3. *U povijesti nauka o duhovnom životu nerijetko se zastupalo načelo: u slučaju sumnje kršćanin mora birati ono što mu je teže. Kako nakon onoga što smo izložili prosuđujete to načelo?*
4. *Zbog čega je krivo i opasno ograničavati kršćanski poziv i odluku na jednu ili malen broj životnih situacija?*

3. KRŠĆANSKI ŽIVOT NA PUTU PREMA DOVRŠENJU

Kršćanin koji zna da njegov život stoji pred Bogom i da ima biti življen prema Božjem pozivu mora biti svjestan pod kakvim napetostima stoji i mora se odvijati njegova kršćanska egzistencija (3.1), kakvim je ciljem određena (3.2) i kako on u nadi već sada mora živjeti iz ovog cilja (3.3 i 3.4).

3.1 Napetosti kršćanske egzistencije

Prostor kršćanskog života može se najbolje izraziti slikom polova napetosti. Ni stvarnost se ljudskog života u sebi niti spasonosno približavanje Božje čovjeku ne može jednostavno svesti na isti nazivnik. Između kojih se polova dakle mora ostvarivati kršćanski život?

3.11 Jedinstvo napetosti naravi i milosti

Prva bi se polarnost mogla označiti naznačnicama "duhovno-milosni život" i "prirodno-ljudski život". Čovjek se ipak mora čuvati odvajanja jednog pola (npr. molitve, žrtve, Crkve) od drugoga (npr. od svjetovnog zvanja, odmora, tehnike, kulture). **Duhovni život ne smije biti tek kao neka grana koja se kalami na život. On mora izrastati iz stabla cjelovitog ljudskog života.**

Život postaje zaista kršćanski po svojoj usmjerenosti na kršćansko obećanje. "Duhovni život" nije naime nikakvo posebno područje. Kršćansko je obećanje radije usmjereno na sve što čovjeka "ljudski" pogađa, ono podrazumijeva sve situacije njegova života jer Bog upravo ovom životu obećava dovršenje. **Svugdje, u radosti i patnji, u intenzivnim doživljavanjima ili u svakidašnjem životu, Bog poziva čovjeka, Božje je spasiteljsko djelovanje prisutno** - postoj dakle "duhovno iskustvo", može se dakle prepoznati i doživjeti Božja blizina i njegov zov.

Ovdje moramo upozoriti na opasnost pojednostavljenja duhovnoga života. Božja se milost ne iscrpljuje u ljudskom iskustvu. Ona prodire u nj, ali se nikad ne može obuhvatiti u dubini svoje pune stvarnosti. Učitelji duhovnog života preporučuju stoga stav poniznosti, dakle svijest da je Bog uvijek veći nego li ga čovjek može iskusiti.

3.12 Jedinstvo napetosti tijela i duše

Pojmovi "tijelo" i "duša" upućuju na jednu drugu polarnost. I ta napetost označava radije jedinstvo nego dvostrukost.

U Svetom pismu i predaji ona je u najrazličitijim tumačenjima služila razumijevanju čovjekove svojevrsnosti. U Pavla se tijelom (grčki soma) označuje više vidljivost, mesom (grčki sarx) više grešnost čovjeka. Pojam duša (grčki psyche) međutim ne označava ni u njega ni u Sinoptika ni u Ivana neki rastavljivi dio čovjeka, nego upravo njegovo stvarno središte. Pojam duh (grčki pneuma) označava pak u jeziku Pisma otkupljenoga, "duhovnoga" čovjeka. Duhovno-povijesni pokušaj da se tijelo i duh shvate kao dva relativno samostalna principa, koji su u čovjeku samo povezani, gotovo je uvijek (čak i u mnogim kršćanskim spisima) dijelio čovjeka ili je išao čak tako daleko da su se u njemu razlikovala dva dijela: jedan manje dobar (tjelesni) i jedan bolji (duševni).

U temelju shvaćanja čovjeka kao tijela i duše **leži iskustvo koje čovjek može imati i danas: on se doživljava kao jedinstvo u dvostrukosti.** To bi se iskustvo moglo na moderan način izraziti npr. u parovima napetosti: tjelesnost i duhovnost, punina osjećaja i oštrina duha, usmjerenost prema svijetu i prema nutrini.

Kršćansko se gledanje čovjeka ne smije grčevito i isključivo držati ni dvostrukosti ni jedinstva. Mora se imati na pameti da se o čovjeku može govoriti samo u napetosti.

3.13 Jedinstvo napetosti vanjskog zalaganja i sabranosti

Ranije su se često pokušavala dovesti u vremenski uravnotežen odnos dva područja života: aktivnost, zalaganje, zauzetost za svijet, za bližnjega s jedne strane i molitvu, razmatranje, tihi trenuci za Boga s druge strane. Tako se pokušavao odrediti duhovni život.

Kršćanski život stoji doduše pod tom napetošću, ali biblijska teologija i dogmatika pokazuju da se ta područja ne mogu kvantitativno mjeriti ni jedno stavljati nasuprot drugome, nego radije da je temelj svemu jedinstvo ljubavi prema Bogu i bližnjemu. To znači da za čovjeka nisu presudna duga ili kraća molitvena vremena, ekstaze ili viđenja, nego da je to Božja volja. **Božja se volja međutim poklapa s konkretnim čovjekom u situaciji u kojoj se nalazi, s humanim i religioznim, osobnim i društvenim zahtjevima koji se pred njega postavljaju.** Volja se Božja utjelovljuje u konkretnoj čovjekovoj zadaći.

Tada se međutim samo od sebe pokazuje da tišina i sabranost moraju imati svoje mjesto u kršćanskom životu. Pogon će progutati svako zalaganje koje se ne povlači u samoću i ne skuplja nove snage time što se postavlja pred Boga. Pogon pri tom može imati i pobožno lice.

3.14 Jedinstvo napetosti djelovanja i primanja

Iako se napetost "aktivnosti i pasivnosti" često poistovjećuje s gore spomenutom, može se ona izraziti i na jednoj drugoj razini u čovjeku.

Ona odgovara približno onome što se u industrijskim liderskim timovima pokušava ostvariti u polarnosti između spontane ideje i planiranja, slobode i reda, a čega zakone opisuje grupna dinamika.

Zalaganje obećava najveći uspjeh ondje gdje zajedno djeluju točno proračunavanje i najveća otvorenost za nepredviđeno. **U duhovnom životu slično se dopunjuju prihvaćanje čvrstih oblika i spontano prihvaćanje ideje trenutka.** Iza toga stoji polarnost samodjelovanja, samoplaniranja i primanja, opuštenosti. Budući da kršćanin zna da svaki uspjeh na koncu ovisi o Bogu i ostvarenju njegove volje, on se mora jednostavno i spontano otvoriti ponudi i nalogu trenutka da bi u njemu upoznao Božju volju. Međutim, budući da zna da Bog djeluje preko ljudskog planiranja i djelovanja, mora i on razmišljati kako će urediti i planirati budućnost.

Srodna je tomu napetost između kontinuiteta (predaje) i diskontinuiteta (novog početka). Započinjati duhovni život uvijek iznova od ničice značilo bi svoje vlastito zalaganje kontinuirano frustrirati. A nekritičan dalji hod čvrsto uređenim stazama bilo bi također frustriranje s druge strane.

3.15 Jedinstvo napetosti nesebičnosti i samonalaženja

Psihologija i pedagogika znaju da čovjek samo ljubavlju prema drugomu, a to znači također u služenju društvu, dolazi samomu sebi.

Altruizam (nesebično služenje) i identitet (samonalaženje) nisu nikakve suprotnosti, nego idu zajedno (usp. 2.21).

Pismo kaže: "Tko sačuva svoj život, izgubit će ga. A tko radi mene izgubi svoj život, sačuvat će ga" (Mt 10,39). U toj je riječi izraženo značenje smrti i uskrsnuća Krista za život svakog kršćanina. **Kršćanin mora znati da on može naći samoga sebe samo u udioništvu na predanosti i samoodricanju Isusa za druge.**

Čak i gdje izgleda da ljudski život na ljudskoj razini posve i neopozivo nije uspio, može ipak postojati udioništvo na Kristovu križu, a time i uskrišenju.

Kršćanin se dakle može nesebično zalagati hrabrije nego možda tko drugi. Osim toga on se nada uskrsnuću pa zna da smrt ne može konačno prekrižiti čovjekove potajne čežnje da sebe nađe i da trajno postoji.

3.16 Jedinstvo napetosti pojedinca i zajednice

Napetost između pojedinaca i zajednice usko je povezana s prethodnom napetošću. Jedan krivo shvaćen nauk o duhovnom životu (ascetika, nauka o ascezi) predugo je isticao da je briga za vlastiti spas čovjeka prva dužnost. **Ali ta se briga ne smije odvajati od zauzetosti za ljudsku zajednicu.**

II. ciklus- 20. pismo

Odatle je jasno da se ta napetost mora sačuvati i u molitvi. Tako pojedinac mora biti spreman usmjeravati svoju molitvu prema molitvi zajednice, štoviše cijele Crkve i s njom se usklađivati; i obratno, zajednica mora ostaviti pojedincu prostor i slobodu. Moderna nastojanja oko zajedničke meditacije vode o tome možda više računa nego li klasična liturgija. No ni takvo zajedničko razmatranje ne smije porobljavati pojedinca.

3.17 Jedinstvo napetosti osobnoga djelovanja i jezičnoga izričaja

Posljednja polarnost leži u napetosti između osobnoga djelovanja i objektivnoga izričaja kojim se ono označuje u jeziku zajednice. **Osobno će se djelovanje nasukati ako se nikad ne izrekne riječima.** Nutarnje iskustvo koje se nikad ne suočuje sa zajednicom postaje vrlo lako zanesenjački jednostrano.

Odatle slijedi da je zajednici Crkve potreban vjeroispovjedni obrazac i za pojedinčevu i za zajedničku vjeru. Na drugoj strani stoji zahtjev da taj zajednički vjeroispovjedni obrazac bude takav da ga pojedinac može provoditi u život.

3.2 "Cilj" kršćanske egzistencije

Kršćanin živi u svim tim napetostima. U njima, makar mu često postaju i uzrokom da zataji, primiče se cilju svoga života. Na kraju njegova života stoji nezaobilazna sudbina smrti, ali kršćanin u vjeri zna da ona po Isusovu uskrsnuću otvara ulaz u dovršenje.

3.21 Smrt kao posljednje pitanje smisla života

Medicina, sredstva društvenoga priopćavanja te neki prkosni ili rezignantni pogledi na svijet pokušavaju činjenicu umiranja i zatajenja potisnuti na rub života (usp. Pismo 2/4.34). Ipak upravo intenzivna individualnost modernoga života posvješćuje činjenicu smrti.

I pokušaji nekih smjerova današnje psihologije, koji žele pomoći čovjeku da dođe do nepokolebiva osjećaja vlastite vrijednosti time da se svi konflikti rasvijetle na osnovi njihovih uzroka, ostaju bespomoćni pred činjenicom smrti. Ona je za njih "arhaični ostatak" (Sigmund Freud).

Čovjek jasno zna da mora umrijeti; i ljudska je dužnost prihvatiti tu neminovnost. **Pravi čovjek nije onaj tko je pred smrću ravnodušan, nego onaj tko svjesno zauzima stav prema toj posljednjoj zagonetki života.**

I kršćanin stoji pred neprobojnom tajnom smrti. Kršćanstvo, iako ima propovijedati poruku o pobjedi nad smrću, ne smije nikad potisnuti ili oslabiti misao na umiranje i smrt.

Upravo polazeći od smrti može postati jasno da ljudski život teži za smislom. I to susretao netko smrt bez nade ili s nadom; **pred apsolutnom besmislenošću smrti čovjek doživljava jednako apsolutno da je usmjeren prema smislu.** On onda može smatrati svojom zadaćom pristati na tu besmislenost i u njoj provoditi život

II. ciklus- 20. pismo

dostojan čovjeka. (Camus ili suvremeni "humani marksisti", usp. Pismo 3/22 i 23). Ali tko pokušava izigrati suočenje sa svojom smrću, izigrao je i činjenicu da je čovjek.

3.22 Nada u uskrsnuće

Ni kršćanska nada u postojanje nakon smrti ne smije naprosto izigrati smrt. Valja priznati da filozofija besmrtnosti duše katkada potiskuje radikalnost smrti, činjenicu da smrt pogađa svega čovjeka. **Samo na pozadini takva radikalnog iskustva smrti dobiva kršćanska nada u uskrsnuće svoju snagu i svoje značenje.**

1. - temelji se na Isusovu ispunjenu pouzdanju

Shvaćanje uskrsnuća mora početi od Isusove smrti. Kršćanska vjera zna da su u Isusa smrt i uskrsnuće najuže povezani.

Posljednja je Gospodinova riječ u Marka: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio" (Mk 15,34), a u Luke: "Oče, u tvoje ruke predajem duh svoj" (Lk 23,46). **Kroz te riječi iz posvemašnje praznine umiranja prosjajuje apsolutno pouzdanje u Boga.** Uskrsno iskustvo učenika daje nam sigurnost da Isusovo pouzdanje nije palo u mrak, nego da je Očeva svemoć na nj odgovorila uskrsnućem.

2. - izbija iz suočenja sa smrću

Kako u Isusovu životu tako i u životu svakog čovjeka smrt se ne da rastaviti od uskrsnuća: oni idu zajedno bar u tom smislu **da na kraju praznine smrti može otpočeti nada u uskrsnuće.**

Život sklapa veze, proizvodi djela, ulazi u prijateljstva, pohlepno se dokopava radosti i mira i hoće u svemu trajnost. Ta težnja za postojanjem biva još očitija u propadanju i neuspjehu, u odbačenosti i u samoći. Sve to u smrti dolazi do svoje posljednje zbijenosti, u smrti gdje kao da se konačno potvrđuje propadanje.

Ne bi li, međutim, čovjek morao potisnuti težnju za postojanjem i pokušati je zaboraviti kad bi sebi dao izbiti iz glave nadu u uskrsnuće? Ne bi li s tom težnjom morao također zaboraviti svoje bolje Ja? Nije li dakle smrt upravo mjesto gdje mora zasjati nada u uskrsnuće?

Kršćanska vjera u uskrsnuće ne pruža nikakav odgovor koji bi omogućio do dna proniknuti i spoznati smrt i uskrsnuće i koji bi tako kršćanina osposobio da iz smirene razdaljenosti dopusti neka se dogode na njemu samom. **Prije bi se moglo reći kako ga ona otvara da se u svojoj smrti s Kristom potpuno preda Bogu i tako s Kristom iskusi životvorni Očev odgovor.**

3. - nadilazi ljudsko shvaćanje

Dakako, ono što kršćanska vjera u uskrsnuće očekuje može se izraziti samo u slikama. Ali, slika ne znači maštanje ili san. Ona prije upućuje na stvarnost koja nadilazi ljudske pojmove (usp. Pismo 14/2.21). **Tko vjeruje u svoje vlastito uskrs-**

II. ciklus- 20. pismo

nuće, ima odvažnosti graditi svoj život na toj budućnosti, koja nadilazi sve ljudske pojmove. To pouzdanje puno nade stječe njegova sigurnost na temelju vjere u Isusovo uskrsnuće, u kojem je ispunjenje budućnosti dobilo unaprijed svoj predujam.

4. - oslanja se u konačnoj odluci na Krista i zajedništvo svetih

Pascal je rekao: "Čovjek umire sam!" To je jednako istinito kao i krivo. Istinito je jer se sve doista ljudsko tiče čovjeka osobno, pogađa ga kao pojedinca. A to najviše vrijedi i to je najbolnije u umiranju.

Ta istina - da svatko umire sam - otvara i pristup k vjerskoj istini da se čovjek neposredno suočuje s Bogom nakon smrti, bolje rečeno u njoj samoj. U klasičnoj se dogmatici to zvalo "posebni sud". **Taj "događaj", koji se doista može izraziti samo slikom, nosi u sebi važnost istinske odluke o životu čovjeka.** Samo onaj tko je toga svjestan, smije se i nadati da će ti posljednji sati za njega i za sve druge ljude biti sati milosrđa a ne odbačenja.

Nada u milosrđe nipošto nije bezrazložna nada. I u tome leži netočnost Pascalove izjave. **Naime, nakon smrti Isusa Krista ne umire više nijedan čovjek sam. Njemu je Gospodin sigurna potpora.** Kad pučka kršćanska vjera zaziva i svece u pomoć u smrtnom času, oslanja se ona na istinu bolje nego li to naslućuju neki podrugljivci. Zajednica vjere nosi kršćanina preko granice smrti. Na tomu graditi znači: kršćanski vjerovati, vjerovati u Crkvu.

5. - iščekuje dovršenje čovjekova svijeta

Ljudsko shvaćanje može samo u slici izraziti zbilju koja ga nadilazi. To prije svega vrijedi za nauk o "sudnjem danu", o konačnom dovršenju.

Novija je egzegeza pokazala: novozavjetni izvještaji o tom događaju zacijelo svjedoče da idemo u susret konačnom stanju ljudske zajednice što nam ga je Bog darovao; ali Pismo ne uči događa li se to u iznenadnoj katastrofi ili nekim povijesnim razvojem.

Tomu vjerničkom iščekivanju vodi i pogled na osobnu smrt i nada čovjeka u vlastito trajanje. Čovjek koji umire nije biće bez odnosa, osamljeno biće. On ima prijatelje, rođake, ima radosti i interese, ima tijelo; ne samo "ima", nego on sam "jest" tijelo (usp. Pismo 2/2.11). **On nipošto neće ni u budućnosti željeti drugačije opstojati nego u zajednici, u raznolikosti odnosa što ih je sklopio,** u polju svega života koji postoji u stvarima, u okolini te ponajprije u ljudskim susretima. Nada u trajanje čovjeka bez svega toga bila bi životu protivno povlačenje iz svijeta.

6. - dobiva obrise od Isusova djelovanja

Nada u konačno dovršenje nije nikakav san. O njoj nam govori Bog, o kojem također možemo govoriti samo u slikama. Kao kršćani možemo reći još više: Isus Krist, njegov život i nauk, ovlašćuje nas ne samo da vjerujemo u nekakvu neodređenu

II. ciklus- 20. pismo

stvarnost dovršenja nego da joj u vjeri dadnemo presudne obrise. **Smijemo naime vjerovati da će se dovršiti ono za što je Isus živio: čovjek, osoba, bližnji, zajednica.** Možemo vjerovati da su svi ljudi pozvani na uskrsnuće, jer je on za sve umro (usp. Pismo 14/2.22).

Pitanje "kako" i "kada" puka je radoznalost ako ga ne prožimlje shvaćanje što ga je i Gospodin očitovao: "A o onom danu i uri (i onih oblika i onih stvarnosti) nitko ne zna... ni Sin, nego samo Otac"(Mk 13,32). Na opasnost takvih predočavanja upozorava u novije vrijeme *Pismo Sv. zbora za nauk vjere* od 17. svibnja 1979.¹

3.23 Konačno pročišćavanje i dozrijevanje

Ljudski se život može, takav je vanjski dojam, nasukati na različite načine. Može npr. zapasti u bolest, može upasti i u vlastitu krivnju. Taj vanjski dojam, međutim, može mimoilaziti pravu zbilju i obuhvaćati samo površinu ljudskog života. **Tako je sigurno moguće da ljudi kroz bolest dozriju i da se pročiste. No postaju li to i kroz krivnju?**

1. - omogućeno je Božjim praštanjem

Ako uopće može postojati neko sazrijevanje kroz krivnju, tada je to samo preko drugoga kojemu je grešno nanесena šteta. **Ljudsko nas iskustvo uči da krivnja i izdaja mogu dovesti do dozrijevanja krivca samo ondje gdje netko drugi uskače svojom ljubavlju.** Postoji ljudsko iskustvo da netko drugomu pomaže da izađe iz svog pokvarenog stanja, iz svoje krivnje, i to razumijevanjem, prihvaćanjem, opraštanjem.

Upravo to iskustvo doživjeli su ljudi s Isusom iz Nazareta. Izvorni je Markov tekst 2,1-12 najbolji primjer za to:

"Isus, videći njihovu vjeru, reče uzetomu: 'Sinko, opraštaju ti se grijesi'. Tu su sjedili neki književnici, koji su mislili u svojim srcima: 'Kako ovaj ovako govori? On vrijeđa Boga! Tko može opraštati grijehе osim jedinog Boga?' Isus smjesta prozre svojim duhom, da oni tako misle u svojim srcima, pa im rekne: 'Zašto tako mislite u svojim srcima? Što je lakše: reći uzetomu: opraštaju ti se grijesi ili reći: ustani, uzmi svoju postelju i hodi? Ali da znade da Sin Čovječji ima vlast opraštati grijehе na zemlji: Zapovijedam ti, reče tada uzetomu, ustani, uzmi svoju postelju i hajde svojoj kući!' On ustade, smjesta uz postelju i iziđe naočigled sviju. Svi su se snеbivali, slavili Boga i govorili: 'Ovo još nigda ne vidjesmo!'" (Mk 2,5-12).

Ono što se među ljudima daje tek bljeskovito naslutiti **u Isusa je Krista bila prava zbilja i sigurnost: u ovom mi je čovjeku oproštenje posve sigurno!** Ali to je oproštenje moglo za ljude značiti pročišćavanje i dozrijevanje.

¹ Usp. STARIĆ, Aldo, O *nekim pitanjima eshatologije*: BS 50(1980) 105-111: "Kad je pak riječ o čovjekovoj situaciji nakon smrti, osobito se treba čuvati predodžaba koje se temelje na mašti i na proizvoljnosti... ta je neobuzdanost veliki uzrok teškoća u koje često upada kršćanska vjera" (str. 107).

II. ciklus- 20. pismo

Ako to iskustvo oprezno prenesemo na konac ljudskoga života, stojimo pred starim naukom o čistilištu, o stanju čišćenja. Umjesto da raspravljamo o bilo kakvoj predodžbi "čistilišta", morali bismo se radije istinski pozabaviti pitanjem što ono znači: **čovjek koji konačno susreće Boga stoji pred Bogom koji oprašta; a to znači: da se on čisti**, da dozrijeva do stanja gdje se sav teret krivnje, ma kako ona bila velika, dokida Božjom dobrotom. U tom čovjek nalazi svoje dovršenje.

2. - čovjek ga može odbiti

Ali čovjek može svojom krivnjom i potpuno propasti. To proizlazi iz dvije osnovne kršćanske vjerske činjenice: činjenice njegove slobode, bez koje nema ljudskog bića, i činjenice da je ljudski život neponovljiv i konačan (inače bi i vlastita sloboda bila samo bezazlena lakrdijska igra). A jedno i drugo zajedno znači: **Čovjek može u svojoj slobodi konačno zakazati, može konačno propasti.**

To je upravo nauka o paklu. Neki današnji teolozi govore o nadi koja obuhvaća i pakao: mi se smijemo, možda čak i moramo nadati da je Božje praštajuće milosrđe veće i od najpodlije zloporabe slobode koju je čovjek ikada mogao izmisliti. Ali mogućnost da se netko Bogu toliko opire u lice da to za sobom povlači vječnost pakla, povezana je sa slobodom čovjeka. **Mi tajnu ne možemo razriješiti; ali je smijemo povjeriti Božjemu milosrđu.**

3.24 Božja budućnost u čovjekovoj sadašnjosti

Vjera i teologija Crkve postale su upravo u novije vrijeme više svjesne da su već sada u ovom trenutku prisutne zbiljnosti kraja, smrti, uskrsnuća, neba, čistilišta. Kršćanina već određuje cilj i ondje gdje još nije prispio na cilj; biblijski rečeno: Isus je istodobno onaj "koji nam dolazi u susret" (Mk 14,62) i onaj "koji je s nama u sve dane do svršetka svijeta" (usp. Mt 28,20).

Pročišćavanje, dovršenje, trajanje, nada, posljednja odluka ne spadaju dakle samo u budućnost; zbivaju se naime svuda gdje se kršćanin već sada sučeljava s Isusom.

3.3 Molitva kao način ostvarenja kršćanske egzistencije

Konkretno se kršćanski život, koji se odvija pod nadom u dovršenje i njome je prožet, ostvaruje na različite načine, npr. u djelima koja oblikuju svijet, u askezi, u molitvi i služenju Bogu, u djelima ljubavi prema bližnjemu, u prihvaćanju patnje. **Sve to tvori jednu cjelinu i ništa se od toga ne smije uzimati odvojeno od cjeline kršćanskoga i duhovnoga života.**

U ovom odsjeku (3.3) govorimo o molitvi, a u slijedećem (3.4) o patnji u kršćanskom životu. To činimo prvenstveno zbog toga što su posrijedi dva načina ostvarivanja kršćanskog života koji su u prošlosti bili olako poistovječeni s duhovnim životom. I mora se iznova razmišljati o tome na koji način upravo oni pripadaju jedinstvu kršćanskog života.

3.31 Molitva kao nalaženje sebe pred Bogom

Shvatiti što znači kršćanski moliti može razjasniti što znači psihološki pojam "nalaženje identiteta", "nalaženje samoga sebe".

Svaka je aktivnost na kraju krajeva smisljena i sadržajna samo ako je odraz "prihvatanja samoga sebe". Nesebično prihvaćati drugoga može samo onaj tko je siguran u samoga sebe; obrnuto, samoga sebe može naći samo onaj tko prilazi drugomu. Biti svjestan samoga sebe, biti sa sobom "identičan", može samo onaj tko je preživio prošle i sadašnje protivštine života, tko prihvaća ono što ga pogađa, tko prihvaća samoga sebe u svojoj ograničenosti i jednostranosti.

No kršćanin zna da ne može naći svoga identiteta bez Boga, koji mu i daje i pokazuje presudni smisao njegova života. Njegovo traženje identiteta mora dakle uzimati u obzir Boga; a to osobno uzimanje, uključivanje Boga zbiva se u molitvi, štoviše ono jest molitva.

3.32 Molitva kao razgovor čovjeka s Bogom

Molitva je dakle kršćansko nalaženje identiteta u Bogu. Ta misao može izgledati novom onomu tko je naučio molitvu shvaćati samo kao "razgovor s Bogom". Zbog toga se treba prisjetiti da kršćanska predaja molitvu češće definira kao "uzdignuće duše, središta osobe k Bogu" nego li kao "razgovor s Bogom".

Takva predaja u neku ruku opravdava one moderne kršćane kojima je teško Bogu reći "Ti", osloviti ga kao osobu, i koji su radije spremni povjeriti se neizrecivom, tajanstvenom temelju smisla života.

Na drugoj pak strani valja imati na pameti da čovjek nigdje drugdje ne može tako naći smisao svoga života kao u osobnom sučelniku, u ljubavi.

To ljudsko iskustvo potvrđuje prije svega Pismo. Isus nas uči da Boga nazivamo "Ocem" i da mu kažemo "Ti". Ne može se dakle prihvatiti Isus, a zanemariti njegov odnos u ljubavi i povjerenju prema osobnom Ocu.

Iako čovjek mora biti svjestan da ne može sasvim na isti način kazati "Ti" Bogu kao i bližnjemu, ipak se ne može odreći takva oslovljavanja Boga. Ono mu je nenadmašiv oblik da i danas čini ono što je Isus činio i za što ga je ovlastio.

3.33 Vrste molitve:

Nutarnje jedinstvo kršćanske molitve, označeno kao "uzdignuće duše k Bogu" i kao "razgovor s Bogom", razvija se u različite vrste moljenja.

1. - prozbeno molitva

Uvijek je bilo u Crkvi struja koje su prozbeno molitvu smatrale neprimjerenom za odnos čovjeka prema Bogu. Ako prozba molitva uopće ima smisla, mogla bi se shvatiti samo kao prepuštanje Božjoj providnosti. Ako je pak sva prozbeno molitva u

II. ciklus- 20. pismo

tome, onda u njoj nema osobnoga Boga, kom se obraćamo te koji sluša i uslišava. I ne vidi se da Bog sam sebe daje kad uslišava čovjeka. **Kao što prava prošnja među ljudima isprosi ne samo nešto nego uvijek i naklonost drugoga, tako svaka prava prozborna molitva na kraju krajeva dosiže samoga Boga, koji se u Isusu Kristu ljudima dariva.** Budući da se Bog u Kristu ljudima obraćao i budući da je time ljudima obećao svako spasenje, kršćanin posjeduje apsolutnu sigurnost uslišanja, sigurnost koja nadilazi svaki pojedini konkretni sadržaj njegove prošnje. U toj se sigurnosti u isto vrijeme ukorjenjuje svaka konkretna, mala ili velika kršćaninova prošnja.

2. - meditacija

Ono što se u kršćanskoj predaji označavalo kao "meditacija", kao razmatranje, usmjereno je nadasve prema traženju identiteta.

Po kršćanskom je poimanju meditacija u temelju uvijek usmjerena na nekog nasprotnika: na Boga, na blišnjega, na okolinu, na riječ Pisma, na zadaću života. **Jer čovjek nalazi samoga sebe samo u hodu prema nasprotniku, a ne u krugovima oko samoga sebe.**

"Građa" takve meditacije može biti tako raznolika kao i ljudske potrebe. Ipak za kršćane ima Pismo sigurno nenadmašivu prednost; jer ono je mjesto gdje se u Isusu Kristu susreće Božji zahtjev.

Meditacija okrenuta prema nutrini, koja danas postaje moderna (s predznakom Dalekoga Istoka), može se za kršćane odvijati samo u okvirima meditacije prema vani. **Ta meditacija prema nutrini može prije svega značiti sabranost, koncentraciju, dolaženje k samomu sebi.**

Kad iskopča aktivnosti, kad isključi predodžbe i pojmove, kad se tjelesno potpuno smiri, čovjek postaje svjestan samoga sebe.

Druga vrsta meditacije usmjerene prema nutrini služi "obradi" vlastitoga života. U predaji se ona zove "ispitivanje savjesti". Ona nipošto ne bi smjela postati mučenjem samoga sebe, nego bi morala svjesno biti oblik molitve. Iz povjerenja u Božje djelovanje u čovjeku, imala bi izrasti njegova nada.

3. - razgovor kao molitva

Važan oblik moljenja jest molitva u zajednici. Ovdje se ne misli toliko na liturgiju koliko na razgovor koji biva toliko dubok i osoban da zaslužuje ime molitve.

Mogućnost takve molitve počiva na Gospodinovu obećanju i ima svoj temelj u stvarnosti Crkve. Krist se poistovjećuje sa svojim i obećao je biti prisutan ondje gdje su dvojica ili trojica skupljena u njegovo ime. **Prema tome ondje gdje ljudi razgovaraju - gdje su otvoreni jedan prema drugome, gdje pokušavaju jedan drugoga shvatiti - tu mogu susresti Boga, to može biti molitva makar se i ne obraćali Bogu izravno.**

4. - molitva hvale i zahvale

Molitva nije samo prošnja: čovjek mora stajati pred Bogom u molitvi i onda kad ništa ne treba. Klasična molitva zahvale, hvale i klanjanja pokušava to ostvariti. **I upravo u takvu stajanje pred Bogom - gdje ne traži ništa za sebe - nalazi čovjek samoga sebe**, upravo kao što se na čisto ljudskoj razini može naći u proslavi, radosti i dokolici.

5. - liturgijska molitva

Liturgijska molitva ima svoj izvor u vjeri u Crkvu. **U konačnici je to molitva sa samim Gospodinom, koji je po riječi i sakramentu prisutan u svojoj Crkvi.**

Sigurno mnogi veliki sadržaji što se nude u liturgiji i molitvenicima nadmašuju snage pojedinca pa ih ne može ostvariti. **No upravo ti klasični molitveni oblici (s vrhuncem u misnim tekstovima) pokazuju da je molitva uvijek nešto više nego "moje" i "tvoje" moljenje.** Molitva se odvija u crkvenoj zajednici. Ona stoga mora obuhvatiti svu crkvenu zajednicu, a tako i predaju kršćanskoga moljenja.

Ipak, kad su predani veliki molitveni obrasci već tako nepristupačni da ih pojedinci ne mogu ostvarivati, treba ih promijeniti: dati im nove oblike.

6. - politička molitva

Naziv "politička molitva" veže se danas **uz jedan molitveni oblik koji posve jasno smjera na založenost čovjeka u svijetu i želi buditi njegovu svijest za tu založenost.**

U temelju je briga za svijet neosporno kršćanska baština. Ali se ni taj molitveni oblik ne smije izolirati, nego se mora promatrati i prakticirati u povezanosti s ostalim molitvenim obrascima; inače bi se vrlo brzo mogao prometnuti u političku agitaciju.

3.34 Krist, put i cilj svakoga moljenja

Put i cilj svakoga moljenja jest Gospodin. On je put moljenja. U njemu kršćanin spoznaje kako treba da moli, da smije moliti i da smije biti siguran u uslišanje. Pismo to izriče riječima: "molitva u Isusovo ime". Drugim riječima: **moliti u i po Kristu znači moliti iz čvrstog pouzdanja koje nam je dano njegovim dolaskom: to je molitva koja se uvijek veže uz Isusovu poruku.**

U tom molitvenom iskustvu Pracrkve ukorijenjena je, ne tek na posljednjem mjestu, vjera u Božju trojstvenost, vjera da Isus ne samo Oca *moli*, nego s Ocem i *daje*.

Upravo molitva po Kristu i molitva samom Kristu može također otvoriti pristup otajstvu Božje trojstvenosti i načinu moljenja koji je prožet tim otajstvom.

II. ciklus- 20. pismo

3.35 Sadržaj molitve

Koji je sadržaj molitve? To je - kako je već zapravo razjašnjeno - život u svojoj raznolikosti. **Dakako, ta se raznolikost mora u molitvi usredotočiti na središte moljenja: na Boga u Isusu Kristu.**

Prema tome, nema nijedne teme života koja ne može (i ne treba također) biti tema moljenja. **Postoji, međutim, ljestvica molitvenih tema. Na nju valjano upućuje molitva "Oče naš".**

3.36 Red moljenja

U tradicionalnoj je pobožnosti (također u mnogim "Ispitima savjesti pred ispovijed") važnu ulogu igralo pitanje normi moljenja, tj. pitanje kada, kako često, kako dugo i kako se uopće mora moliti. Teško je, međutim, donijeti norme za moljenje pojedinca. **Pa ipak norme se moraju tražiti ukoliko čovjek želi u crkvi naći samoga sebe i svoje mjesto.**

1. - određen doživljajnim cjelinama

Za razvitak slobode čovjeku je potreban red koji će ga sveobuhvatno podupirati i rasterećivati. Kad bi se svaka odluka morala iznova donositi, gotovo od ništice, bez bilo kakve pretpostavke, čovjek bi brzo bio tek psihopatski svežanj živaca. **Ne porobljava čovjeka poredak kao takav; porobljava samo onaj poredak čiji se smisao ne smije ispitivati ni istraživati.**

Već se konkretni ljudski život iskustveno dijeli na razdoblja, a time i na veće ili manje doživljajne cjeline. Otuda se s obzirom na molitvu gotovo samo od sebe nameće: **svaki odsječak vremena doživljen kao jedna cjelina treba svoje molitveno vrijeme.** Kad bilo koji odsječak vremena čovjeku postane ljudskim doživljajem, morao bi kao kršćanin o njemu kršćanski razmišljati, tj. morao bi ga na neki način uključiti u molitvu; trebalo bi da te životne prostore obuhvati u molitvi.

Dan je normalna čovjekova doživljajna cjelina. Ali se čini da u modernoga čovjeka dan kao doživljajna cjelina uzmiče pred tjednom kao većom doživljajnom cjelinom. Odatle bi nedjelja mogla dobiti novo značenje, postati čvrsti stožer molitve.

Ako je uopće moguće mjeriti takve osobne zbilje, te ako mjera uzme u obzir sve što smo rekli, onda za onoga komu dan znači doživljajnu cjelinu ne bi smjelo biti predugo moliti pola sata na dan. Naravno, ne smije se taj zahtjev nametnuti silom, ni s obzirom na vrijeme ni s obzirom na način moljenja.

Intenzivna zaokupljenost ljudskim pitanjima (čak i vlastitima) može npr. biti tako blizu "moljenju" da gotovo dostaje samo završetak (Amen, tako neka bude) pa da to bude i moljenje. Šetnja, mirno sjedenje, knjiga, glazba itd., koje dovode do sabranosti pred Bogom, do meditacije, jesu vrednija molitva od usiljenoga molitvenoga teksta koji je postao pukom formulom. Nije potrebno ni naglašavati kako time ne kanimo obezvređivati "usmenu" molitvu kao takvu, nego samo ono "blebetanje" koje osuđuje i Govor na gori (usp. Mt 6,7).

2. - određen poticajem trenutka

Molitvena disciplina koja kao mjerilo uzima doživljajne cjeline morala bi biti okvir za "spontanu situacijsku molitvu". Taj izričaj pokušava novim imenom izraziti ono što se nekoć zvalo "strelovita molitva". **Želi se reći da čovjek pokušava moliti ne protiv struje života, nego iskoristavati prigode i prihvaćati upute koje se nude same od sebe.**

3. - određen životom zajednice

Zajednica (Crkva, župa) je treći čimbenik koji mora određivati molitveni život pojedinca. **I kršćanska zajednica mora biti svjesna svoje "kršćanskosti", tj. mora - u širem ili užem smislu - zajednički moliti.** Sigurno i pojedinac mora pri tome pokušati svoje privatne interese uklapati u zajedničku molitvu, kao što i zajednička molitva mora imati obzira prema pojedincu (usp. 3.33.5).

3.37 Izražajni oblici molitve

Nikad nećemo dovoljno naglasiti: molitva mora prodirati iz unutarnjega odnosa s Bogom. - Ali bismo krivo shvatili kršćansku molitvu kad bismo radi te unutarnjosti proglasili nedopuštenima 'sve vanjske oblike, ceremonije i običaje. **I moljenju su potrebna vanjska očitovanja - ali svako vanjsko očitovanje nosi u sebi opasnost da postane samo sebi svrhom;** time mu prijete opasnost magije (određenom radnjom želi se prisiliti Bog) i praznovjerja (molitva se upravlja ne Bogu nego samom očitovanju). Budući da su vanjska očitovanja nužna za svako ljudsko držanje i budući da se Božje spasenje odnosi na cijeloga čovjeka u njegovoj konkretnoj stvarnosti, nije riječ o tome da uklonimo hodočašća, blagoslovne, štovanje svetaca, nego ih moramo uvijek iznova kritički preispitivati.

Hodočašće može npr. biti jednako neko praznovjerno bogoštovno putovanje kao i mogućnost osjetiti da je kršćanin hodočasnik prema Bogu. Blagoslov kuće može jednako tako biti povod za praznovjerje kao i za vjerničko povjerenje u Boga; trebalo bi da znači kako je kršćanska sva kuća, a ne samo duševni vrhunac čovjeka. -Štovanje Marije moglo bi i može odvesti od središta kršćanske vjere; ali upravo u svojim velikim povijesnim oblicima ono bijaše jedan od izražaja Božje milosne snage. - Štovanje svetaca može se izroditi u štovanje idola; ali ono može jednako tako ostvariti i očitovati činjenicu da kršćanin vjeruje u zajednici upravo i u zajednici svetih.

3.38 Uspjela i neuspjela molitva

Nikomu posve ne uspijeva njegov život. Negdje svakako doživi neuspjeh i promašaj. Smrt potvrđuje neizbježno i brutalno da je život kao cjelina neki neuspjeh. Ali kršćanin u vjeri zna također da su i zalazi i beznada (=križ) otvoreni prema Bogu i njegovu obećanju spasenja (=uskrsnuće). To vrijedi i za uspjehe i neuspjehe u molitvi.

Kršćanska je predaja svjesna toga neuspjeha: govori o tami i napasti u molitvi. **Ako netko ne može moliti, to ne mora značiti da je naprosto zatajio.** Naravno, i to može biti. Ali tko trpi zbog toga što ne može moliti, mora znati da upravo ta muka spada na pravo moljenje. **Moljenje kao "uzdignuće k Bogu" i kao "razgovor s**

Bogom" i ne može jednostavno "uspjeti". Ta činjenica ima svoj temelj u tome što je Bog uvijek veći i što ga čovjek uza sve nalaženje ipak uvijek mora tražiti.

Bog je drukčiji od svega onoga što znanje i iskustvo o njemu može izraziti u moljenju. Stoga se mora i u molitvi pokazati ta razlika između Boga kako ga čovjek doživljava i stvarnoga Bogu. Ta razlika može nanositi bol, može donositi "tamu" i patnju.

Pa ni sam čovjek nije nikad gotov; zatajivanje i neuspjeh prate njegov put. Uvijek je naime dovršenje i cilj viši, pa i drukčiji, od onoga što se trenutačno ostvaruje. Ta razlika između dovršenja i sadašnjeg ljudskog ostvarenja može jednako tako za molitelja značiti i patnju i bol.

3.4 Patnja u kršćanskom životu

3.41 Značenje patnje

Patnja je drugi temeljni oblik života u nadi, oblik koji zasijeca u bit čovjeka.

1. - patnja kao patnja života

Temeljna je zadaća svakog čovjeka nositi i svladavati patnje i razočaranja života. Ni kršćanin ne smije veliku bol jednostavno odgurnuti u stranu: potisnuti je - npr. nadom u bolju onostranost. Moralo bi biti obratno: **Bolja budućnost - od Boga obećano dovršenje - morala bi mu dati snagu da iskusi i podnese patnju kao ljudsku stvarnost.**

Po sebi se razumije da se tu ne radi o patnjama koje se mogu izbjeći. Neko bezrazložno traženje patnje bolesna je stvar. Ali teške časove koji su dio ljudskoga postojanja (gubitak ljubljene osobe, gubitak životne snage, gubitak samoga života), kršćani bi morali podnositi svjesnije nego drugi ljudi. Jer, kršćani u vjeri spoznaju da je Bog blagoslovio i patnju.

2. - patnja kao pokora

Jedna se druga patnja u kršćanskoj povijesti duhovnosti zove pokora. Ona je, po spoznajama psihologije, nužnost života. **Pogreške, izdaje moraju postati duhovnom građom - moraju postati plodnosne za izgradnju osobe.** To vrijedi u većoj mjeri za kršćanina nego za druge ljude.

A obrada građe ne može biti plodnosna bez patnje i bola. Kršćanstvo utjelovljuje takvo shvaćanje pokore. Jer svaki duhovni stav postaje zaista duhovni stav po tjelesnom izražaju. **Nutarnje shvaćanje pokore bez vanjskog čina pokore u najmanju je ruku nevjerodostojno.**

3. - patnja kao odricanje

Možda bi se u kršćanskom životu mogla pronaći i druga mjesta gdje patnja, žrtva, križ igraju neku ulogu: ondje gdje se kršćanin dragovoljno nečega odriče. **To može imati svrhu da čovjek bude slobodan za sebe, za Boga i za bližnjega** i da ne

II. ciklus- 20. pismo

dopusti da ga zarobi obilje ponuda i izazova i da se u njih ne zaplete ("potrošačka askeza"). Ali cilj toga odricanja može također biti: vježbati se za buduću patnju, ono može biti neka vrsta "treninga za ozbiljan slučaj".

Ali, ta se vrsta asceze može brzo izopačiti. Riječi Evanđelja: "Ako tko dođe k meni, a više voli svoga oca, ne može biti moj učenik" (Lk 14,26) i slično, ne promiču odricanje kao opće pravilo, nego samo osvjetljaju središnji poziv na bezuvjetno nasljedovanje Krista.

Upravo bi tu ascezu odricanja trebalo uvijek shvaćati i vrednovati po njezinu pozitivnom sadržaju, tj. po tome da li služi ili ne služi nasljedovanju Krista i da li omogućuje ili ne omogućuje zalaganje za druge ljude. Jer bi se inače i odveć lako mogla izroditi u neku vrstu mučenja samoga sebe.

4. - patnja kao supatnja s Kristom

U mističnoj predaji postoji izričaj da svaka patnja može postati sakrament Kristova križa, tj. može pomoći posredovanju otkupiteljske i spasonosne snage križa. Je li dakle kršćanski razumno dragovoljno trpjeti da bismo sudjelovali u Kristovim patnjama?

Pri odgovoru na ovo pitanje trebalo bi pomisliti: **patnja nije u sebi nikakva vrednota. Izopačena je svaka asceza koja uzima križ radi križa (a ne zato jer "to hoće Otac" Lk 22,43).** Dakako, treba se čuvati prebrze prosudbe dragovoljnog trpljenja već i zbog toga **što je susret čovjeka s Bogom osoban i kadar zaći u takve dubine da netko drugi nije uopće kadar o tome suditi.** Stojimo pred tajnom milosti, koju možemo naslutiti, ali je ne možemo shvatiti.

Neko uporište za razumijevanje dragovoljno preuzete patnje moglo bi se pronaći ako bismo razmišljali o tome može li se uopće u ljudskom životu pronaći smisao boli i patnje. Potištenost, bol i kazna mogu npr. uroniti dijete dublje u sigurnost roditelja. Gdje pak nema te sigurnosti, patnja stvara otpornost. Pokora, žrtve i dragovoljno odricanje mogu mladeži poslužiti **kao provjera vlastitih snaga.** - Zna se, to pokazuje iskustvo, da bol, neuspjeh i patnja odvede u vlastitu nutrinu pa se tako ruše zidovi vlastite površnosti u području svoga Ja. Drugi pokušaj da se razumije kršćansko shvaćanje patnje nalazi se u zajedničkom iskustvu patnje. Patnja može prodrijeti u dubine čovjeka i **tješnje ga povezati s njegovom okolinom** - možda preko zajednički prebrođenih opasnosti.

Sve to daje barem naslutiti kako supatnja s Kristom, ili težnja za tim, mogu igrati neku ulogu u kršćanskom životu.

Tu treba napomenuti da se takav stav može izroditi u nešto što je protivno kršćanstvu. I upravo tu mora ponizno prihvaćanje "nje same", prihvaćanje životne patnje, tvoriti po sebi razumljivu podlogu za sve drugo.

3.42 Isus Krist kao temelj nade u patnji

II. ciklus- 20. pismo

No kršćanina nikada ne smije privlačiti patnja kao takva, nego Krist patnik. Taj je Krist za kršćanina uvijek Uskrsli. Iskustvo boli i nada u uskrsnuće za kršćanina su posve tijesno povezani, možda čak potpuno stopljeni u jedno.

Upravo tu leži odsudna šansa kršćanstva u današnjem vremenu. Kršćanstvo ne propovijeda spasenje "iza" ili "pokraj" bezizlazne situacije čovječanstva. Ono ne pokazuje čovjeku patniku Boga koji tješi. Ono izravno pokazuje na čovjeka patnika u tom smislu što pokazuje na Krista "koji je umro - još bolje: koji je uskrsnuo - koji je s desne strane Bogu i koji posreduje za nas" (Rim 8,34).

Patnja se ne uklanja niti postaje bezbolna po vjeri u Kristovo uskrsnuće. Ona se može samo nadvladati nadom u uskrsnuće Isusa Krista.

3.43 Isus Krist - Božje "da" ljudskomu životu

Pravi ključ za razumijevanje ljudske patnje, kao i uopće za razumijevanje kršćanskog nauka o čovjeku, jest Isus Krist sam, posebno njegova smrt i uskrsnuće. **Kristova smrt i Kristovo uskrsnuće znače sud nad čovjekom i njegovim grešnim posrtajima. Ali označuju i konačni Božji "da" tom istom čovjeku.** Zato čežnja čovjeka za opstankom ne pada u uzaludnost propasti, nego ona živi od Božjeg obećanja. Što čovjek živo želi, čak što trpi, tu dobiva svoj neprolazni smisao, svoje konačno značenje. **Kršćanski život ne stoji pokraj konkretnoga ljudskog života, nego se zbiva u tom životu, odvija se kao taj život.**

Temelj takva pouzdanja jest Isus Krist. U usporedbi Govora na gori ohrabio nas je na jednostavan način za to pouzdanje: "Pa ako tako Bog odijeva poljsku travu koja danas jest, a već se sutra baca u peć, zar neće mnogo radije vas, malovjerni!" (Mt 6,30). U Pavla ista poruka glasi: "Tko će podići tužbu protiv izabranika Božjih? Bog koji ih opravdava? Tko će ih osuditi? Isus Krist koji umire - još bolje: koji je uskrsnuo - koji je s desne strane Bogu i koji posreduje za nas?! Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove? Nevolja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Golotinja? Pogibao? Mač... Ali u svemu ovome sjajno pobjeđujemo po onome koji nas je ljubio" (Rim 8,33-37).

3.5 Zadaci

1. *Ponovite još jednom između kojih se polova napetosti može promatrati kršćanski život. Opišite ukratko te polove.*
2. *U prethodnim razmišljanjima bilo je govora o vjerskim zbiljama dovršenja koje se tradicionalno zovu poseban sud, nebo, čistilište, pakao, sudnji dan. Koje bi krive ili jednostrane predodžbe o tim vjerskim istinama po vašem mišljenju trebalo ispraviti?*
3. *U 3.35 spomenuto je kako je u molitvi "Oče naš" sadržana ljestvica molitvenih tema. Pokažite tu ljestvicu na temelju teksta molitve "Oče naš".*
4. *Koji su nedostaci i prednosti dviju definicija moljenja:*
 - *Molitva kao čin u kojem čovjek nalazi sam sebe pred Bogom;*
 - *Molitva kao razgovor čovjeka s Bogom?*
5. *Na čemu treba da se temelji disciplina molitve?*

Osnovni tekst ovog Pisma sastavio: Dr. Josef Sudbrack, München

DODATAK

Izbor literature na njemačkom

BLOCH, Ernst, Religion im Erbe. Siebenstern, Munchen 1967, 221 str.

Ovaj izbor, izdaje ga J. Moltmann, uvodi najbolje u misaoni svijet filozofa koji je svakako izvršio najveći utjecaj na kršćansku teologiju posljednjih godina. Čovjek je očaran što poetičkim (iako nekad i svojeglavim) govorom, što otvorenošću Blochove slike čovjeka u odnosu na kršćanstvo, što raznolikošću aspekata koji iz stranice u stranicu potiču na vlastito razmišljanje (a i na vlastitu pobožnost).

BOROS Ladislaus, Erlostes Dasein, Teološka razmišljanja, Patmos/Matthias Grunewald, Dusseldorf/Mainz 1972, 131 str.

Boros pokušava iznijeti umjetnost, modernu teologiju i angažirano kršćanstvo govorom što ga ni kršćanin s prednaobrazbom lako ne razumije.

VON OPPEN Dietrich, Der sachliche Mensch. Frommigkeit am Ende des 20. Jahrhunderts. Kreuz, Stuttgart (2)1969, 203 str.

Autor, evangelik, izlaže za široke krugove probleme modernog kršćanskog nauka o čovjeku.

SUDBRACK Josef, Dienst am geistlichen Leben. Matthias-Grunewald, Mainz 1971, 136 str.

Pokušava prikazati svekoliku problematiku religioznog života kršćanina u modernom svijetu. Jezgrovit pregled, jezično jednostavan, ali zbog sažetog prikaza zahtijeva ipak meditaciju.

SUDBRACK Josef, Beten ist menschlich. Aus der Erfahrung des Lebens zu Gott gehen. Herder, Freiburg 1973, 256 str.

Pregled svekolikog područja (osobnog!) moljenja s opširno navedenom literaturom. Drugi dio s načelima o kršćanskomu moljenju u današnjem svijetu pokazuje kako bi se moglo danas moljenje ostvariti kao oslobađajući izražaj kršćanske egzistencije.

Izbor literature na hrvatskom

Neke teme ovoga Pisma obrađuje i DOPISNA TEOLOGIJA, Uvodni tečaj PUT: Odnos prema Bogu i bližnjemu, poziv (17. pismo); Molitva, patnja, nada (19. pismo); Dovršenje, nada (20. pismo); isto tako Dopisna teologija, II. CIKLUS: Nasljedovanje (10. pismo), Dovršenje (14. pismo). U tim je pismima navedena i najvažnija literatura. Ovdje dodajemo izbor literature koja je izašla kasnije ili ondje nije navedena.

Mnoge su teme biblijski obrađene i u Rječniku biblijske teologije: Čovjek (150-160), Karizme (412-416), Molitva (582-594), Nada (613-622), Patnja (840-848), Poziv (943-947), Sud (1289-1298), Zajedništvo (1483-1487).

FUČEK, Ivan, Krepostan čovjek - domet i zadatak: CuS 14(1979) 235-250.

FUČEK, Ivan, Ocrtnovog udžbenika moralne teologije: OŽ 35(1980) 59-82.

FUČEK, Ivan, Postoji li nekršćanski moral?: OŽ 35(1980) 235-253.

II. ciklus- 20. pismo

Gospodine, nauči nas moliti. Zbornik radova III. redovničkog tjedna - 1975. Zagreb 1975, 160 str. (Liturgijska molitva, izvanliturgijski molitveni oblici, individualna molitva, duhovna obnova, meditativna molitva i njezini oblici nekad i danas).

HARING, Bernhard, Kristov zakon I. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1973, 511 str. Upozoravamo posebice na poglavlje (s popratnom literaturom i na hrvatskom jeziku): Čovjek pozvan na nasljedovanje, str. 81-117; Oblik i sadržaj Kristova poziva, str. 229-319; Odgovor čovjeka, str. 323-394.

HARING, Bernhard, Kristov zakon II. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1980, 532 str. Kroz cijeli se svezak provlače teme sadržane u Pismu. Navedena je i opširna literatura o tim temama na hrvatskom jeziku.

KUNG, Hans, Bog i patnja (Teološke meditacije 1). Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1979, 64 str. (Opravdanje Boga, Buna, Vjera, Opravdanje čovjeka, Sloboda u patnji).

NOCKE, Franz-Josef, Eshatologija između vjerske predaje i novih iskustava: Svesci 38/1980, 2-12.

Novi časoslov. Temeljni dokumenti (o teološkim i praktičnim načelima moljenja Časoslova naroda Božjega). Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972, 96 str.

REBIĆ, Adalbert, Vjera u prekogrobni život u SZ i u kasnome židovstvu: BS 52(1982) 338-366.

ROTTER, Hans, Moralno ponašanje kršćana: CuS 16(1981) 354-358.

ŠOLIĆ, Petar, Dinamičnost kršćanskog života: CuS 15(1980) 120-133.

SZENTMARTONI, Mihalj, Krize i nazadovanja u moralu: OŽ 34(1979) 36-42.

SZENTMARTONI, Mihalj, Moralna zrelost: OŽ 33(1978) 40-45. 314-324.

SZENTMARTONI, Mihalj, Opasnosti i perspektive na putu prema osobnoj zrelosti: OŽ 37(1982) 4-16.

VALJAN, Velimir, Moralna crkvena nauka Pavla VI: Svesci 37/1980, 37-49.

Naslov izvornika: Theologie im Fernkurs, Wurzburg
Njemački izdavač: Domschule e.V., 8700 Wurzburg
Prireditelji: Prof. Dr. Gunter Koch, Wurzburg - Domkapitular Josef Pretscher, Wurzburg

Prijevod: Dr. Velimir Valjan, Sarajevo

Dorada i prilagodba: Dr. Marijan Jerko Fućak, Zagreb

Izdaje: Institut za teološku kulturu laika, Zagreb, Kaptol 31

Glavni i odgovorni urednik: Dr. Marijan Jerko Fućak, Zagreb, Kaptol 9

Copyright za hrvatsko izdanje: Institut za teološku kulturu laika, Zagreb 1985.

Tisak: Kršćanska sadašnjost, Zagreb